Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Forening for Klejtrup sogn

2005

Indholdsfortegnelse

Bestyrelsens beretning ..... side 3
En beretning fra et nabosogn ..... side 6
Gandhis danske discipel ..... side 7
Alderdomsforsørgelse ..... side 13
Skøde- og panteprotokoller ..... side 14
Skøde til Harald Constantin Villadsen i Hærup 1910 ..... side 15
Aftægtskontrakt ..... side 17
Det stod i avisen ..... side 23
Klejtrup Mølle ..... side 27
Barsel og barnedåb ..... side 45
Året der gik ..... side 48
Praktiske oplysninger ..... side 51

Vidste du, at det i år er .....

- 200 år siden at H. C. Andersen blev født
- 200 år siden at Napoleon tabte søslaget ved Trafalger
- 200 år siden at Portugals hovedstad Lissabon gik næsten totalt til grunde ved et jordskælv
- 150 år siden at H. C. Andersen skrev 'Fyrtøjet'
- 150 år siden at fregatten 'Niels Juel' blev søsat
- 100 år siden Det Radikale Venstre blev dannet
- 25 år siden Klejtrup Handelsstandsforening blev stiftet

Forsidefoto:
Klejtrup Mølle

Trykning: Lokalhistorisk Forening i Klejtrup
Redaktører: Birthe Ømark og Ragna Kolind
Redaktionelle medarbejdere: Mona Finderup, Holger Helbo, Kjeld Nielsen

Bestyrelsens beretning

Så er endnu et år gået, og vi kan gøre status i Lokalhistorisk Forening i Klejtrup. 2004 blev igen et år, hvor vi i bestyrelsen føler, at vi har markeret os i lokalsamfundet, og foreningen har fortsat "medvind".
Stadig flere og flere melder sig ind som medlem af vores forening, og vi bliver oftere og oftere kontaktet "udefra" af mennesker, som søger efter viden om slægtninge, viden om bestemte steder i sognet osv.

For at indfri disse behov er der da også i 2004 blevet brugt penge på at udbygge vores beholdning af folketællinger på mikrokort og på CD'er, og samtidig er Mona Finderup og Holger Helbos utrættelige arbejde med at afskrive skøder og skifter på Landsarkivet i Viborg en god hjælp til vores gårdhistorier. Gårdhistorierne er fortsat meget populære, og salget i 2004 gik strygende. Vi solgte for det største beløb sidste år, vi nogensinde har solgt for. Og der er lang vej endnu, så der er stadig arbejde med at samle billeder og interviewe folk.

Og vort læsekursus i gotisk skrift kører fortsat forår og efterår. Det er en nødvendighed at kunne tyde "gamle kragetæer", hvis man vil forske i sin slægt eller andet gammelt materiale. Vi er en lille flok af medlemmer, som kløer på, men der er fortsat plads til flere på holdet. Og man kan bare komme – det er gratis, og det har ingen betydning om man er nybegynder eller mere dreven i disciplinen. Og så er Holger Helbo's forklaringer ind imellem teksterne med til at give en viden og forståelse af, hvordan tingene hang sammen i gamle dage. Det er utrolig interessant.

Der indleveres fortsat meget materiale – nyt som gammelt – til arkivet. Og det er jo et stort held, at så mange tænker på os, når der ryddes op. Vi vil dog stadig opfordre til, at I tænker på os næste gang, der skal ryddes op i billeder eller papirer. Vi vil meget gerne være med til at sikre det for fremtiden. Og husk – det er ikke sikkert, at dem der engang skal rydde op efter jer tænker på, at det er bevaringsværdigt. Så tag hellere selv oprydningen – så ved du, hvor det havner.

Vi har ikke for vane at fremhæve specielle gaver, da alle arkivalier er lige meget værd for os, men vi vil dog lige nævne en enkelt her – mest fordi det blev lidt af et tilfælde, at det overhovedet kom os i hænde.
Museumsdirektøren på Koldinghus sendte for et stykke tid siden en gammel avis – KLEJTRUP AVIS til os. Den var fra 1931. Vi takkede selvfølgelig for den, og jeg kunne så fortælle museumsdirektøren, at det var det første eksemplar, vi fik af denne avis. Det var jo heldigt, for nu er en avis måske ikke lige det, man gider sætte jord og himmel i bevægelse for at få afleveret –og museumsdirektøren havde da også været ved at ville smide den ud, idet hun ikke vidste noget om Klejtrup – hvor det var? Og om der var noget museum el.lign.? Men én af hendes medarbejdere var så gået på internettet og havde fundet vores hjemmeside, og på denne måde fik vi avisen tilsendt.
Efterfølgende viser det sig så også, at denne avis havde en meget kort levetid. Den blev udgivet af Klejtrup Borgerforening, men udkom måske mindre end eet år. Så jo større glæde blev der da hos os, da vi opdagede det. For så er det jo et helt unikt eksemplar, vi her er kommet i besiddelse af.

Der skal jo også lidt penge til, når vi gerne vil vedligeholde og udbygge vores arkiv, og derfor kan vi glæde os over, at vi i 2004 blev tilgodeset fra flere sider. Igen var Skalmafonden én af vore faste støtter, men også byfestkomiteen ydede foreningen en pæn gave. Der er desuden kommet økonomisk støtte fra Møldrup Kommune, og endelig har et af foreningens medlemmer givet os en flot

pengegave.

Sidste forår søgte vi kommunen om udvidelse af arkivet, da pladsen er ved at blive trang. Men desværre fandt kommunen ikke penge til dette formål i deres budgetlægning, hvilket vi selvfølgelig er meget kede af. Vi vil så gerne have så meget plads, at vi kan præsentere vore arkivalier på en pæn og overskuelig måde, og vi har så meget materiale, som burde vises frem på skiftende udstillinger i arkivet. Det er der slet ikke plads til i de nuværende lokaliteter.
Men – nej, det blev ikke i denne omgang. Men vi søger igen her i 2005. Så må vi se, om heldet er med os i år.

Sidste forår havde vi indbrud i arkivet, og det gik ud over både dør og væg, da døren var blevet sparket ind. Vores dyre digitalkamera forsvandt, og vi er desværre ikke forsikret. Lidt småpenge blev der også taget, men skidt med den slags ting. Hovedsagen var, at ingen af vore arkivalier havde lidt skade – der var ikke væltet ned af hylder el.lign., som vi så ofte ser ved indbrud. Så det blev heldigvis ikke uerstattelige ting, som led overlast.
Af samme grund søgte vi derfor også kommunen om penge til tyverialarm, hvilket – modsat udvidelsen – blev bevilget. Så det skal vi have installeret her i foråret.

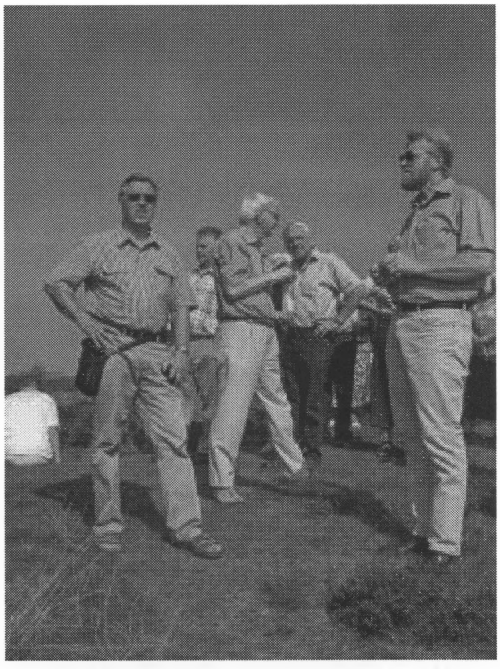

Turen rundt i kommunen bragte bl.a. deltagerne til Ulbjerg, hvor udsigten over Limfjorden kunne nydes.

På arrangement-siden skete der også en del i 2004. På vores generalforsamling sidste forår havde vi besøg af Birthe Korsbæk fra Bjerregrav, som gav os en verbal gennemgang af Møldrup Kommunes historiske steder. Og det skabte en sådan interesse, at vi måtte følge op på det. Og det gjorde vi så ved vores årlige udflugt i september måned, hvor vi fyldte to busser med medlemmer – og med Birthe Korsbæk som guide i den ene bus og gemalen – borgmester Gunnar Korsbæk i den anden. Det blev en utrolig interessant tur, som mange af deltagerne har givet os mange roser for. Roserne lader vi selvfølgelig gå videre til Birthe og Gunnar, som var de to fantastiske fortællere på turen. Det er en tur, som vi mindes med glæde, og som for mange af os har bevirket, at vi oplever vores egn på en helt anden måde, når vi færdes der nu. Stor tak til vort borgmesterpar!

Men vi deltog også i byfestprogrammet i 2004 med en byvandring. En tirsdag aften i øsende regnvejr kunne ikke holde folk hjemme. Knap 100 deltagere mødte op på Festpladsen, og sammen gik vi en tur rundt i byen til de historiske steder – og hvor der hørte en lille historie til.
Også denne tur har vi fået positiv respons på – og så gav det endda også nye medlemmer, hvilket vi selvfølgelig er utrolig glade for.

Så kom årets store begivenhed – kåringen til Årets Landsby 2004 (se senere). Her deltog vi i samar-

bejde med sognets øvrige foreninger i planlægning og afvikling af den store festligholdelse, hvor byen fik overrakt beviset – en granitflise med inskription.

Endelig havde vi igen vores julearrangement, hvor vi som noget nyt testede medlemmernes viden om julen og dens traditioner på en tipskupon. Også dette arrangement var velbesøgt.

Det er jo medlemmernes opbakning, der driver værket, og heldigvis kunne vi i det forløbne år byde velkommen til mange nye medlemmer af foreningen. Ikke færre end 22 husstande er det blevet til:

Anna og Henrik Jensen, Vammen
Birgith og Jens Verner Justesen, Klejtrup
Dorthe Valentin, Klejtrup
Grethe og Kim Busted, Klejtrup Mølle
Hans Hansen, Broby
Inge og Henrik Klitgaard, Hejring
Jytte og Ib Juulsgaard, Klejtrup
Lisbeth og Bent Nielsen, Møldrup
Ole Cleemann, Hobro
Inge Brandbye og Ole Johnsen, Klejtrup
Vivi og Allan Betzer, Klejtrup
Carsten Holst, Hobro

Anna og Kaj Skov, Klejtrup
Birthe og Gunnar Korsbæk, Bjerregrav
Grethe og Andreas Sunesen, Roum
Hanne og Kaj Høgh, Fristrup
Harald Søndergaard, Hvornum
Heidi Sørensen og Jan Nielsen, Klejtrup
Krista og Svend Aage Haugaard, Klejtrup
Mette og Lars Nielsen, Klejtrup
Ragna og Knud Jørgensen, Klejtrup
Dora Jørgensen, Hvornum
Jørgen Aske Dam, Norge

Desværre mistede vi også i det forløbne år nogle af vore medlemmer, som afgik ved døden. Det var:

Alfred Christensen, Møldrup – tidligere Hejring
Bent Juul Nielsen, Klejtrup
Doris Dalbro, Viborg – tidligere Klejtrup
Krista Bohnsen, Aalborg – tidligere Hærupvej
Ole Weis Fogh, Aarslev – tidligere Klejtrup Skole
Lilli Dalsgaard, Skelhøje – tidligere Klejtrup
Leif Lange, Klejtrup
Leo Bak Nielsen, Hobro – tidligere Klejtrup

ÆRET VÆRE DERES MINDE!

Med ønsket om et driftigt år 2005 vil bestyrelsen hermed takke alle medlemmerne for opbakning og støtte i det forgangne år. Speciel tak til de medlemmer, som ikke er med i bestyrelsen, men alligevel bruger masser af fritid på foreningens og arkivets vegne. Det er vi meget taknemmelige over. Vi kunne slet ikke udføre det, vi gør, hvis ikke vi fik den hjælp – og hvad værre er, vi kunne ikke holde så meget åbent i arkivet. Så stor tak til jer!

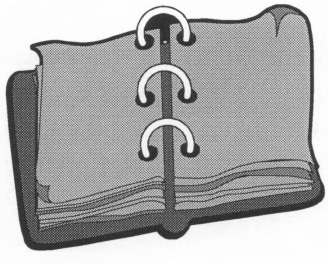

På bestyrelsens vegne
Ragna Kolind

En beretning fra et nabosogn

Af Ragna Kolind

Hvert sogn har jo sine særpræg, og i forbindelse med, at Klejtrup blev kåret som Årets Landsby i 2004, var der jo mange, som kom i tanke om, at Hvilsom faktisk fik samme ære for 10 år siden. Og i den anledning faldt jeg over en beretning i avisen **Himmerland** fra 1935, hvor der var en beskrivelse fra Hvilsom, som måske kan give inspiration til en lille gåtur i eet af vore nabosogne.

Artiklen blev bragt i forbindelse med planer om at nedlægge "Himmerlandsbanen", hvor man fra visse sider ville påvise, at der ikke var noget behov for at opretholde den. I argumentationen brugte man bl.a. natur- og egnsbeskrivelser, og derfor denne beskrivelse af Hvilsom:

"Flere egenskaber. Hvilsom er ikke alene driftig, men den er også smuk.
Gamle sagn og gammel hyrde

En kendt mand sagde en gang til mig, at Hvilsom var den kønneste plet på jorden. Udenfor byen er der mange plantager og store høje, hvorfra der er god udsigt over by og omegn, og hvorom der findes mange sagn fra gamle dage.
Jeg kender mange af dem, og jeg tror, at man kunne få en glad dag ved at tage madkurven på armen Grundlovsdagen eller pinsedagene og gå til Hvilsom Bjerge. Fra den store Bavnehøj skulle der kunne ses 18 kirker. Mod sydvest ses der en stor høj. Her fortæller et sagn, at konerne samledes fra fire byer for at fortælle hinanden nyheder, da de ingen aviser havde dengang. Derfor fik den navnet **Kjællinghøj**.
Byerne var Hvilsom, Roum, Fristrup og Hejring, som alle samledes i et byskel på højen.

Vi går så fra Bavnehøj langs bakkerne mod vest med de mange plantager til højen syd for Damgårdens plantage, herfra ned igennem en dal til engdraget, som bugter sig ned igennem plantager på begge sider. Her er en dæmning, som kaldes **Ålekassen**, hvor der i gammel tid er taget mange ål. Det siges, at her har ligget en vandmølle; en gammel stenkiste, der kan have været brugt som sluse, kan ses endnu. En stor kanal er gravet ned igennem engen, hvorpå der findes overgange. Når man er kommen over, kan man godt sige til sig selv, at nu står man ved Rebild Bakker. Lyngen må bruges for at komme op til en knold, og så befinder vi os i Hvilsom Hedeselskabs plantage på 350 tdr.land. Mod vest ses plantør-boligen med den berømte Hvilsom Planteskole, hvorfra der sælges mange tusind fine planter om året. Ved siden af ligger der en stor høj. Omkring denne er udlagt 2 tdr.land til festplads. Deri findes mange stensætninger. Sagnet fortæller, at de er begyndelsen til flere høje, men bjergtroldene er døde eller også jaget bort. Her er også god udsigt og en god plads til at holde hvil på og tømme madkurvene.

Det kan sikket blive en god dag for mange, måske nok enkelte får trætte ben, men gå så den nærmeste vej tilbage til byen. Højen her kaldes **Fårhøj**, fordi byens hyrde og hund ophold sig her hver dag, mens får og kreaturer græssede rundt omkring. Dette er intet sagn – det er virkelighed. Når klokken blev elleve, blæste hyrden på trompeten-hornet, som den kaldtes dengang. Så kom alle kreaturerne, og blandt dem var en stor, rød tyr, som hyrden satte sig op på for at ride til byen. Hunden drev efter på dem. Turen gik ad fåredriften til Hvilsom Bjerge, drejede mod nord til byens sø, og her kom så hver mand efter sine kreaturer.

Hyrden havde ophold på **Dalsgården**. Han boede i et hus ved **Havredals Mose**. Min bedstefar Ni-

els Nielsen, købte huset og 30 tdr.land af gården, men den gamle hyrde skulle følge med. Han skulle føde og klæde ham, så længe han levede.

Hyrden døde 104½ år gammel. Jeg husker ikke hans rigtige navn. Han gik under navnet **"Kren Hjor"** eller **"Den gamle Hjor"**.

Gandhis danske discipel

Af Kjeld Nielsen og Ragna Kolind

En af Lokalhistorisk Forenings medlemmer, lærerinden og forfatteren Marie Thøger – datter af afdøde Jens Thøger, Klejtrup *(boede i det hus, som nu er revet ned til fordel for 5 nye andelsboliger på Skårupvej 24)*, har fået en fornem international pris for at udbrede den indiske befrielsesfilosof Mahatma Gandhis ideer om fred til resten af verden. Med prisen fulgte et trofæ af fire gyldne menneskefigurer med armene om hinanden. Den ene figur lidt højere end de andre. Endvidere fulgte et kontant beløb på 65.000 kr., som Marie Thøger straks valgte at give videre til velgørende formål i Indien.

Tidligere prisvindere af den internationale pris, som Marie Thøger har fået, er den sydafrikanske ærkebiskop Desmond Tutu samt den norske fredsforsker Johan Galtung.

Marie Thøger er født i 1923 og vokset op i Hvornum, hvor hun har hjulpet til på forældrenes gård. I 1946 blev hun færdig som lærer fra Ranum Seminarium. Hun har arbejdet som lærer – særligt med børn med læsevanskeligheder – ved Lyngby-Tårbæk skolevæsen i 35 år. I 1953 blev hun af Unesco sendt til Sydindien på et uddannelsesprojekt med fokus på analfabetisme, og i 1965 sendte Unesco hende til Østpakistan (det nuværende Bangladesh) som rådgiver på endnu et uddannelsesprojekt. Siden sit møde med Indien har Marie Thøger rejst og skrevet meget om Indien. Hendes forfatterskab omfatter især letlæselige bøger rettet mod unge samt geografisk litteratur. I dag er Marie Thøger meget optaget af det tibetanske folks skæbne.

Endvidere er Marie Thøger medlem af Eventyrernes Klub.

Det første indiske eventyr startede i 1954, da Unesco sendte Marie Thøger og ni andre europæere på et ni måneders uddannelsesprojekt i Sydindien. Marie Thøger blev uddannet til at bekæmpe analfabetisme og udarbejde undervisningsmateriale.

Mødet med Gandhi-inspirerede pigeskoler gjorde et uudsletteligt indtryk på Marie Thøger. Undervisningen var baseret på selvforsyning og simpel levevis, som tager udgangspunkt i den praktiske hverdag, som eleverne er bekendt med fra landsbyen, og bygger ovenpå med teoretisk viden. Eleverne bor i små huse ved skolen.

For netop 50 år siden – nærmere bestemt d. 31. Januar 1955 - var der en større artikel i Viborg Stifts Folkeblad om Marie Thøger, som vi gerne vil gengive her i anledningen af den tildelte hæder:

"Dansk lærerinde

skulde lære Inderne at læse –

En samtale med Lærerinde Frk. Marie Thøger fra Klejtrup, der i et Aar har opholdt sig i den indiske stat Mysore, udsendt af De forenede Nationers Hjælpeorganisation Unesco.

Lav en ABC på et sprog, De ikke kender, for en befolkning, hvis forudsætninger De kun ved lidt om! Opgaven synes håbløs; det er den ikke. Den synes også kun at være et fantasifoster; det er den heller ikke. Et hold unge mennesker, der har været på studiebesøg i Indien, stillede sig selv opgaven. Og løste den: De fik lavet en ABC, som bruges til undervisning af indiske mænd og kvinder, for hvem skrifttegn før var noget helt uforståeligt.

En af dem, der deltog i udarbejdelsen af bogen, er en dansk lærerinde, frk. Marie Thøger, datter af fhv. gårdejer J. Thøger i Klejtrup. Hun rejste i slutningen af 1953 som eneste dansker sammen med syv andre vesteuropæere til Indien, hvor hun i næsten et år opholdt sig i staten Mysore på et stipendium fra De forenede Nationers hjælpeorganisation Unesco. Legatet blev opslået nogle måneder før i lærernes blad Folkeskolen, og frk. Thøger, der er knyttet til det københavnske skolevæsen, fik det.

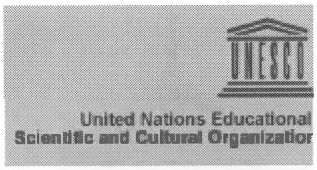

Når Unesco gav stipendiet til Marie Thøger, skete det på baggrund af hendes erfaringer fra tidligere ophold i udlandet. I sommeren 1947 begyndte hun gennem den internationale civiltjeneste at arbejde hos bønderne i Gudbrandsdalen, og næste år tog hun til Tyskland for at være med til at samle hjemløse børn i en lejr ved Nürnberg. I 1949 rejste frk. Thøger til Finland for at deltage i hjælpen af de finner, der kom fra det af russerne besatte område. Senere var hun med i arbejdslejre i Frankrig og Schweiz, og i 1952 fik hun et stipendium til et seks ugers ophold i Amerika.

Mysore, som Frk. Thøger nu har besøgt, er en stat, der har 7,3 millioner indbyggere og er næsten dobbelt så stor som Danmark. Den ligger nær Ækvator på sydspidsen af den indiske halvø. Hovedstaden er Bangalore, der har omkring 250.000 indbyggere og er sæde for både katolske og protestantiske missioner. Den næststørste by hedder ligesom staten, Mysore, og det var i nærheden af den, frk. Thøger udførte hovedparten af sit arbejde.

Da hun i sin tid stod for at skulle rejse til Indien, sagde hun i en samtale med Folkebladet: Vi skal ikke ud på en fornøjelsestur; havde det været tilfældet, var jeg ikke taget med! Hvordan er det så gået? Hvad var formålet med den lange rejse, og hvad blev udbyttet? Vi har stillet hende spørgsmå-

lene, inden hun for et par dage siden forlod Klejtrup for at genoptage sit arbejde som lærerinde i København.

Et eksperiment

I studieturen detog foruden de otte vesteuropæere syv indere og én mand fra Burma. Unesco havde ikke tidligere forsøgt sig med et lignende arrangement, og det blev inden afrejsen betonet, at man ikke kunne garantere for dets værdi. Vi tog ikke ud for at gøre noget godt i Indien, men for at uddanne os i oplæring af en såkaldt underudviklet befolkning, så vore erfaringer kunne bruges som grundlag ved undervisning i Indien og andre steder i verden. Endvidere ville Unesco gennem studieturen få oplært folk, som kunne sættes ind på vigtige felter, men det blev understreget, at vi ikke var bundet til hjælpeorganisationens fremtidige arbejde.

Deltagerne samledes den 15. November 1953 i Paris til et to ugers kursus, hvor vi blev undervist om Unescos formål og fik et indtryk af forholdene i Indien. Man søgte også at lære os nogle hovedtræk af sproget i Mysore, men meget blev det selvsagt ikke til. Efter opholdet i Frankrig fløj vi så med en rutemaskine via Rom og Cairo til Bombay, hvor vi landede ved nitiden om aftenen efter godt et døgns flyvning.

Det var en voldsom overgang at komme fra Europas kulde til Indiens hede. Da vi forlod Paris, var vejret køligt som nu herhjemme, men i Bombay var der mellem 35 og 40 graders varme. Og straks efter ankomsten fik vi et uforglemmeligt og chokerende indtryk af den vældige forskel på Indiens rigdom og fattigdom. I bil kørte vi gennem nogle af Bombays slumkvarterer, hvor mænd, kvinder og børn lå sovende på gaderne, kun med et klæde omkring hovedet for ikke at få næse og hals fyldt med støv – og et øjeblik efter nåede vi vort hotel, der i overdådigt udstyr overgik alt, hvad jeg tidligere havde set.

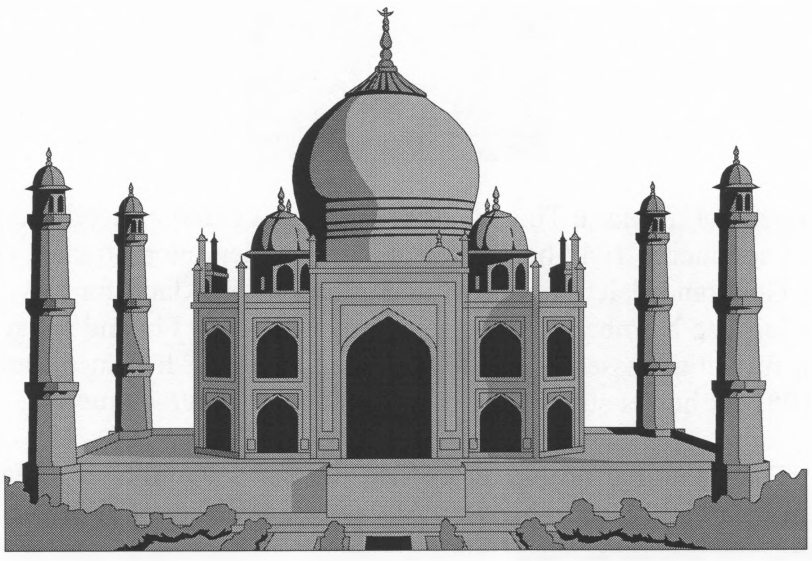

Fra Bombay tog vi til Bangalore, idet vores leder ville have, at studieturens deltagere skulle hilse på en række af statens højere embedsmænd, inden vort egentlige arbejde begyndte. Vi besøgte adskillige fremtrædende herrer, men udbyttet svarede efter vores mening ikke til de forventninger, lederen havde stillet, og efter at have været en uge i Bangalore, besluttede hele selskabet sig til at forlade byen med det første tog for at tage derhen, hvor vi fremtidig skulle være, 15 kilometer udenfor Mysore.

Vi blev indkvarteret i en stor engelskbygget bungalow, der lå midt i et underudviklet område med tre landsbyer så nær ved, at vi kunne gå ud til dem. Bungalowen havde stået tom i et år, og i anledning af vor ankomst var alle rum blevet sprøjtet med D.D.T. for at få dræbt insekter og utøj. Sprøjtningen var effektiv, for på trapperne op til indgangen lå der et tykt lag vilde bier. De var kun halvdøde, så vor første opgave blev at få fat på noget mere insektpulver til at slå dem helt ihjel med.

Skole efter dansk mønster

Inden vort arbejde for alvor blev tilrettelagt, besøgte vi i Mysore to skoler, der havde den danske folkehøjskole som mønster. Forstanderen for den ene havde været i Danmark, og i et af klasseværelserne hang et billede af Christen Kold. På disse skoler underviste man unge indere i moderne dyrkningsmetoder, men ikke i at arbejde med maskiner. Det var Gandhis overbevisning, at Indiens rigdom lå i det uhyre menneskemateriale, og at man skulle lære at udnytte det rigtigt. Maskiner skulle Indien efter hans mening holde sig fra, fordi de blot ville give en endnu større ledighed, end der findes i forvejen.

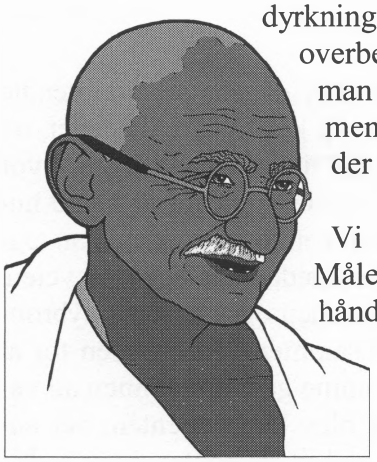

Vi så også en tredje skole, rejst af det amerikanske Ford Foundation. Målet var her det samme som de to andre steder: At undervise i landbrug, håndværk m.v. Men amerikanerne lærte de unge indere at bruge traktorer og andre maskiner, og det var i det hele taget vort indtryk, at man på denne skole gik ind for en hårdere udnyttelse af jorden, end man gjorde på de andre, hvor lærerne ikke mindst understregede betydningen af en veludviklet andelsbevægelse.

Det var hver time på dagen slående, i hvor høj grad man har brug for hjælp i de underudviklede dele af Indien. En meget stor del af kvinderne bliver f.eks. blinde i 40 – 45 års alderen, fordi øjnene ødelægges af røgen fra de primitive ildsteder, hvor maden laves. Vi så et sted, at en amerikaner havde lavet et fyrsted, hvor røgen blev ledet bort uden at genere husmødrene. Det var en afgørende forbedring, som her var foretaget; men alligevel var der store vanskeligheder med at få kvinderne til at opgive de traditionelle fyrsteder.

Arbejdet begynder

Ved nytårstid sluttede skolebesøgene, og vi vendte tilbage til vor bungalow for at begynde vort egentlige arbejde. Først skulle fremgangsmåden fastlægges, og vi enedes om at opdele os i fire grupper, som fik hver sin opgave at løse. Den ene gruppe skulle optage en film om befolkningen i en af de nærliggende landsbyer; den anden fik til mål at finde frem til årsagerne til nøden i de enkelte små samfund, mens den tredje skulle undersøge, hvordan man kan træne folk op i at blive ledere og føre an i udviklingen på deres egn. Den fjerde gruppe, som jeg var medlem af, gik i gang med at studere læse- og skriveundervisningen, et område af stor betydning, fordi en væsentlig del af inderne er analfabeter.

Vi indledede med at gennemgå den Unesco-litteratur, som findes om elementær undervisning i underudviklede lande, og vi kom til det resultat, at bøgerne, som anvendtes til undervisning for voksne, kunne være bedre. Derfor gik vi i gang med at lave en ny ABC, og vort første skridt var at tage ud til befolkningen i landsbyerne og bo i hytterne en halv snes dage for at få et indtryk af bøndernes levesæt og ideverden. På den måde fik vi øjnene op for mange ting, som man ikke ville have forstå-

et ved en mindre grundig fremgangsmåde; bl.a. at det er forståeligt, at folk ikke vasker sig hver dag, når tørken bevirker, at der de 9 af årets måneder er 6 kilometer til nærmeste brønd med vand!

Vor ide var at lære inderne at læse ved, at de straks skulle kende hele ord. Første lektion skulle eksempelvis bestå af fire ord, og i de følgende lektioner skulle der så komme nogle få nye til hver gang. Og for at holde interessen fangen hos eleverne, skulle ordene indgå i en løbende historie. Hvert medlem af gruppen satte sig til at skrive en fortælling, men ligegyldigt hvor meget vi anstrengte os, ville det ikke lykkes. Vor gruppeleder, i øvrigt en inder, forslog derfor, at vi skulle bede en digter, som boede i Mysore, skrive et eventyr. Vi fik forbindelse med ham, og han var meget velvillig, selv om vore krav gjorde opgaven både vanskelig og usædvanlig bunden.

Indernes reaktion

På kort tid fik han lavet sin historie. Den handlede om en mand, der efter dagens arbejde vendte hjem til sin kone. Hun havde ikke maden færdig, fordi det røg usædvanlig kraftigt fra ildstedet, og han blev vred og skældte ud. Resultatet var, at konen tog sit tøj og gik til nabo-landsbyen, hvor hendes forældre boede. Snart efter fortrød manden sin optræden og forlod hytten for at hente hustruen tilbage. Imens kom nogle andre beboere ind i stuen, og da de fandt den tom, troede de, at ægteparret var blevet myrdet. Da man lidt senere så et stykke af mandens klædedragt ligge på vejen, opstod der hurtigt det rygte, at mand og kone ikke blot var blevet dræbt, men også kastet i bybrønden. En politimand blev alarmeret, og hele byens befolkning stimlede sammen ved brønden for at følge den videre udvikling. Pludselig så man manden og hans hustru komme gående sammen ad vejen fra nabo-landsbyen; befolkningen flygtede panikslagen, og tilbage blev kun betjenten, der anholdt ægteparret, sigtede det for mord på de to forsvundne og tog det med til sit kontor, hvor fejlen endelig opklaredes.

Det var en god historie, syntes vi, på samme tid dramatisk og morsom. Den var skrevet på engelsk, men ved et arbejde, der stod på i 14 dage og varede fra syv morgen til tolv nat, fik vi, assisteret af tolke, arbejdet fortællingen ind i vort system efter provinsens sprog. Så en aften gik vi ned til landsbyen nær ved, satte os udenfor et hus og begyndte at læse eventyret for de mange, som hurtigt samlede sig. Det gik godt i fem minutter; men så forsvandt folk, og kvinden i det hus, vi sad ved, blev fornærmet over, at vi læste om død ved hendes dørtærskel.

Et nyt forsøg

Der var ikke andet at gøre end holde op. Vi forsøgte at læse fortællingen andre steder, men resultatet var dårligt; den duede ikke. Endnu en gang henvendte vi os til digteren, som tålmodigt satte sig til at skrive en nyt eventyr: En Yogi (det vil sige en filosof, som nyder stor anseelse i Indien) kom til en landsby, hvor der var tørke, og hvor børnene var syge. "Her vil jeg ikke være", sagde Yogien til sig selv og gik udenfor byen, hvor han satte sig ved foden af et træ for at tænke. Snart efter kom "sognerådsformanden" ud til ham for at høre, hvorfor Yogien havde vendt byen ryggen. Han svarede: "Fordi jeg ikke vil være i en landsby, hvor forholdene er så dårlige". Men så gav han sig til at fortælle, hvordan man i fællesskab kunne gøre alt godt. Takket være hans inspiration kom et arbejde i gang, og da Yogien 10 år senere vendte tilbage,

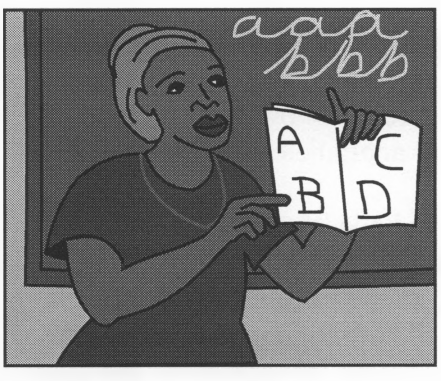

fandt han en blomstrende landsby med glade mennesker.

Den historie kunne inderne lide, for den var ikke bare interessant, den havde også morale. Vi fik den udstyret med gode illustrationer og trykt, og derpå gik vi i gang med at undervise en klasse med kvinder og to klasser med mænd efter den nye ABC. Naturligvis kunne vi på grund af sprogvanskelighederne ikke klare undervisningen alene, men til vor hjælp havde vi nogle studenter, som universitetet i Mysore med megen velvilje stillede til rådighed for os.

Der var stor interesse for undervisningen, ikke mindst blandt de kasteløse, som forstod, at de gennem lærdommen måske havde et middel til at få en bedre tilværelse. Eleverne blev undervist hver dag – de kendte i deres daglige arbejde ikke noget til søndag, og det kunne ikke nytte noget at give dem hvilepauser, fordi de så blot ville blive væk. Hvorledes bogens videre skæbne bliver, ved vi ikke noget om, men vi ved, at den kan bruges. Da vi var kommet i gang med undervisningen, fandt vi mange fejl, og derfor blev jeg i Indien sammen med et par af de andre fire måneder længere end beregnet for at foretage en revision.

Med ret kan man sige, at deltagerne i studieturen sled i den tid, de var i Indien – jeg har aldrig før bestilt så meget. Men vi var glade for turen, og vi lærte en mængde ting, som forhåbentlig fremover kan bruges af Unesco, og ting, der kan være os en inspirationskilde i det daglige arbejde. "

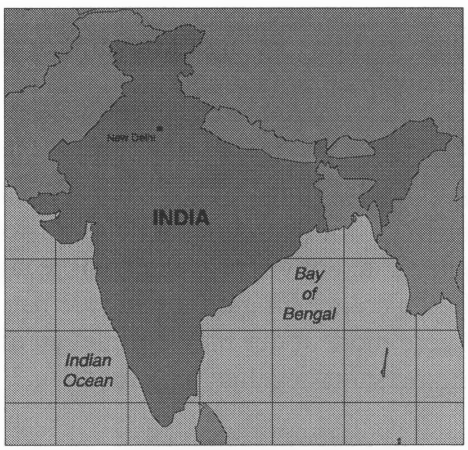

Ja, ovenstående artikel var jo kun starten af Marie Thøgers indtil nu aktive liv. Hun har senere skrevet mange bøger, og mange af dem henvender sig til læsesvage børn og unge, men hun har desuden flere faglitteraturudgivelser for Den Danske Unesco Nationalkomission samt geografisk litteratur bag sig.

Marie Thøger bor til dagligt i Farum, men vi håber, det vil lykkes os, at få hende til en sammenkomst i Lokalhistorisk Forening, hvor vi kan høre mere om hendes spændende liv.

Alderdomsforsørgelse

Af Holger Helbo

Inden vi fik socialreformen i 1933, måtte hver især selv sørge for at skaffe sig en tålelig og rimelig alderdom, hvad ophold, føde og klæder angik samt pasning i sygdoms- og svagelighedstilfælde.

Gik det helt galt, kunne man "komme på sognet", men det var det, som alle frygtede allermest, for så mistede man enhver af sine borgerlige rettigheder. At miste sine borgerlige rettigheder betød bl. a., at man mistede sin stemmeret samt retten til at besidde fast ejendom, og det sidste var jo nok noget af det værste, der kunne overgå en person.
Så set med samtidens øjne var et fattiglem simpelthen intet værd.

I ethvert sogn var der et fattighus, hvor man kunne blive nødt til at flytte ind, hvis man ikke kunne klare sig selv, men det var meget usle forhold rent beboelsesmæssigt, og føden var også det ringeste af det ringe. Der findes flere beretninger om, at velmenende landmænd har afleveret selvdøde dyr ved fattighuset, hvor de så blev brugt som mad for fattiglemmerne. Var der blot den mindste mulighed for, at man kunne arbejde lidt, så blev det også krævet. For fattiglemmerne var der heller ikke de store muligheder for at få lægehjælp eller medicin.

Der var en hel del mennesker, der foretrak at begå selvmord i stedet for at flytte på fattiggården. Frygten for at "komme på sognet" var så indgroet hos vore forfædre, at mange nægtede at søge om aldersrente, da den blev indført i 1933, for de troede, at de så mistede deres borgerlige rettigheder. Derfor er der jo ikke noget at sige til, at enhver prøvede at sikre sig bedst muligt. Den bedste mulighed havde en gårdmand, for når han solgte sin gård, betingede han sig aftægt for sig selv og evt. hustru. Gården blev solgt lidt billigere mod, at der blev oprettet en aftægtskontrakt, der sikrede sælgeren ophold, føde, klæder, opvartning samt lægehjælp og medicin.

Når der var tinglæst en aftægtskontrakt, så hæftede denne på gården og den til enhver tid værende ejer af gården. Aftægtsfolkene var nærmest en slags inventar, der fulgte med gården, hvis denne blev solgt.

En aftægtskontrakt beskrev meget nøje, hvad aftægtsfolkene skulle have eller kunne kræve af både det ene og det andet. Ofte blev man boende i en del af stuehuset og spiste sammen med gårdens ejer, da det næsten altid var en søn eller en svigersøn, der havde overtaget gården. Der kunne dog let opstå gnidninger mellem generationerne, og så har det bestemt ikke været sjovt. Helt galt har det jo nok været, hvis gården blev solgt til fremmede, derfor er der vist i alle aftægtskontrakter en bestemmelse om, hvordan der skal forholdes, hvis man ønsker at fraflytte aftægtsboligen og tage ophold andetsteds, men aftægten skal under alle omstændigheder ydes af gårdens ejer, indtil den længstlevende af aftægtsfolkene dør. Aftægtsfolkene har også betinget sig, at aftægtsyderen bekoster deres anstændige og hæderlige begravelse efter egnens skik og brug.

Skøde- og panteprotokoller

Af Holger Helbo

Ved et hvert salg af fast ejendom eller jord, skal det jo som bekendt tinglæses. Det samme var tilfældet med aftægtskontrakter, da de blev brugt. Ved enhver tinglæsning skal man betale et gebyr eller stempelpenge, der afhænger af beløbets størrelse. Ved salg beregner man gebyret efter beløbets størrelse, men ved en aftægtskontrakt finder man frem til aftægtens kapitalværdi for et år og ganger denne med fem for at finde frem til kapitalværdiens størrelse, hvoraf der så beregnes gebyr.

På Landsarkiverne findes disse skøde- og panteprotokoller, hvor man kan finde alle formalier i forbindelse med køb og salg, og det kan være medvirkende til at få et godt billede af en gård eller ejendoms beskaffenhed og til en vis grad også et billede af, hvilke folk vi her havde med at gøre – navnlig i aftægtskontrakterne.

Nedenfor er der et skøde og en aftægtskontrakt af de helt store udfærdiget i 1910. Det stammer fra den nuværende **'Haraldsminde'** på Herredsvejen 174 (senere Per Vammens gård), mens den endnu lå nede ved Hærup sø. Gårdens ejer var den meget berømte og berygtede landpolitibetjent – i hvert fald her på egnen – H. R. Villadsen. Han var en meget speciel person, og nedenstående afskrift af den aftægtskontrakt, som blev udfærdiget, da han solgte gården til sin søn – ja, den er også meget speciel. Sjælden har vi set en kontrakt af den størrelse:

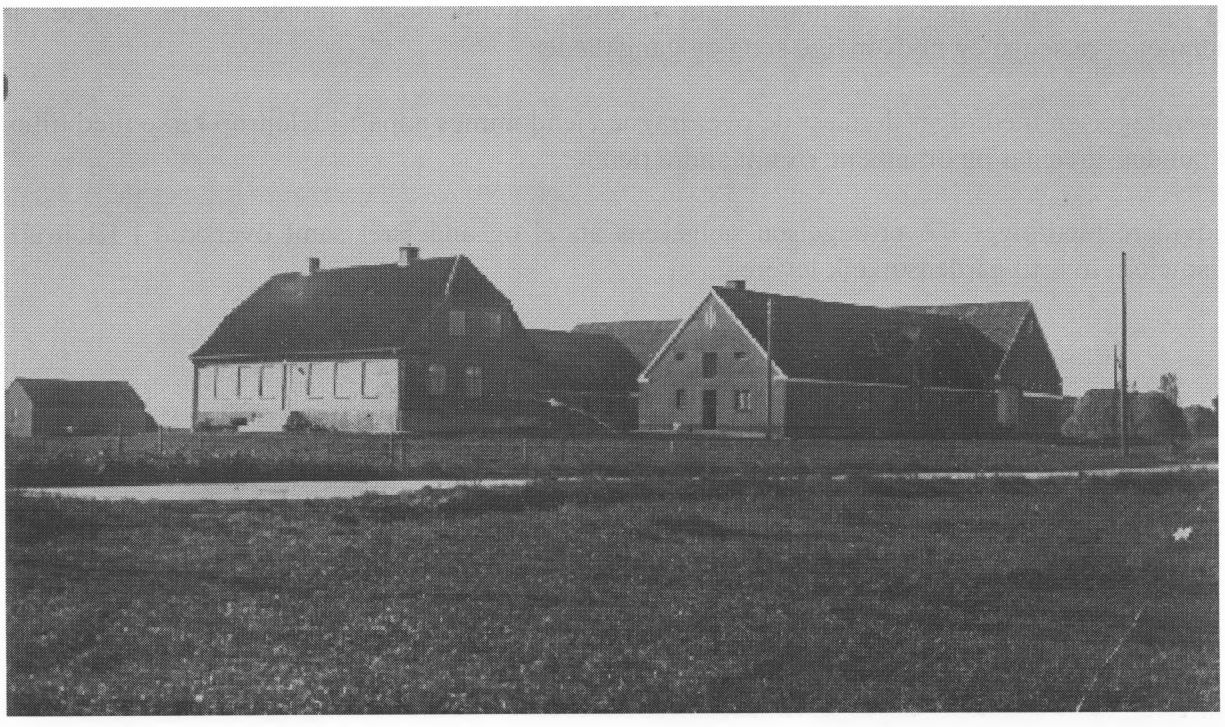

"Haraldsminde" efter udflytningen til sin nuværende placering ved Herredsvejen. Men nedenstående skøde er på gården, da den lå ved Hærup Sø.

Skøde til Harald Constantin Villadsen i Hærup 1910

Rinds Gislum herreds skøde og panteprotokol B 48 C SP 53.

"fol. 204
læsning 1978 10/11-1910 stempel 65,65 kr.

Underskrevne landpolitibetjent og gårdejer Hans Rasmus Willadsen, Ålestrup efter samråd og med samtykke af min hustru Magdalene Christensen Sjørring, sælger, skøder og endelig overdrager herved til min søn, gårdbestyrer Harald Constantin Willadsen af Hærup, følgende mig ifølge tinglæste adkomster tilhørende ejendomme, betegnede og skyldsat således, nemlig:

matr. nr. 3 af Hærup, Klejtrup sogn, hartkorn	4 td 1 skp 2 fdk 2 3/4 alb
matr. nr. 1d af Hærup	0 td 0 skp 0 fdk 3/4 alb
matr. nr. 1e af Hærup	0 td 0 skp 0 fdk 0 alb
matr. nr. 10b af Hærup	0 td 1 skp 0 fdk ½ alb
matr. nr. 12b af Hærup	0 td 0 skp 0 fdk ½ alb
matr. nr. 2eh Ålestrup by, Østerbølle sogn	0 td 0 skp 0 fdk 2 alb

tilligemed påstående bygninger, disses mur, jord og sømfaste tilbehør, herunder kakkelovne, komfurer og grubekedel, al besætning af levende dyr, avl og afgrøde i hus og på mark, tærsket og utærsket sæd, avlsredskaber, maskiner, bryggers og mejeriredskaber, gødning og ildebrændsel, samt alt mit og min hustrus indbo, derunder også værktøj, sølvtøj, bøger, møbler, øvrigt løsøre, alene undtaget vore senge og nødvendige seng og gangklæder.

I overdragelsen medfølger dernæst de overdragne ejendommes anpart i Klejtrup kirke med tilhørende tiender, inventar og ornamenter samt andre tiender.

Endvidere medfølger i overdragelsen sælgerens andel og andelsret samt overskud i Klejtrup andelsmejeri, hvortil gårdens mælk leveres.

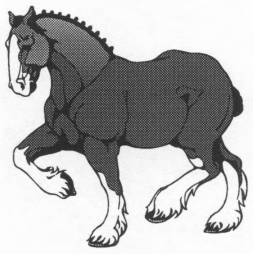

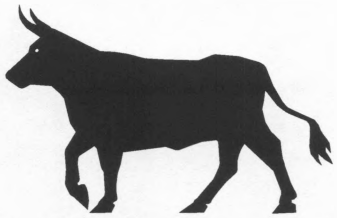

Vilkårene for overdragelsen er:

1
Overdragelser sker med de samme såvel almindelige som særlige rettigheder, byrder og forpligtelser og servitutforhold, hvormed det solgte har tilhørt sælgeren. Ved tinglæsningen frafaldes retsanmærkning om servitutten forhæftelser og brugsforhold.

2
Overtagelsen finder sted straks, og det solgte står og forgår fra dato for køberens regning og risiko i enhver henseende også i ildebrandstilfælde, da han hæver assurancesummen mod at sørge for dens lovlige anvendelse.

3
Alle af ejendommen gående skatter, afgifter og byrder af enhver art udredes af køberen fra oktober kvartal d. å. og fremdeles.

4
Købesummen 32.000 kr., skriver to og tredive tusinde kroner, hvoraf for medfulgt løsøre regnes 12.500 kr. og 19.500 kr. for den faste ejendom, er berigtiget derved, at køberen uden ansvar for sælgeren overtager, tilsvarer, indfrier og fra 11. juni termin d. å. forrenter det i ejendommen indestående lån til overformynderiet 12.000 kr., hvorhos køberen ifølge aftægtskontrakt af dags dato, der tinglæses samtidig hermed, har påtaget sig at udrede aftægt til sælgeren og hustru for deres levetid af kapitalværdi 10.000 kr. (herunder indbefattet præstation til sælgerens datter), medens restkøbesummen 10.000 kr. skal anses afgjort.

5
Det tilføjes, at i overdragelsen er også indbefattet sælgerens i Ålestrup værende løsøre.

6
Det stemplede papir er beregnet således:

a) købesum for den faste ejendom 19.500 kr., stempel 2/3 % deraf	130 kr.
b) købesum for løsøre 12. 500 kr., stempel dertil	2.30 kr.
i alt	132.30 kr.

fornævnte aftægtskontrakt af kapitalværdi 10.000 kr. er imidlertid stemplet til 1. klasse takst deraf med 66.65 kr., så derfor fradrages dette 66.65 kr.

igen 66.65 kr.

med hvilket beløb nærværende skøde stemples.

7
Medunderskrevne sælgerens fornævnte hustru Magdalene Christensen Sjørring er enig i og meddeler herved mit samtykke til nærværende skødes udstedelse.
Medunderskrevne gårdbestyrer Harald Constantin Willadsen modtager dette skøde og forbinder mig efter dets indhold.
Skrevet i Hærup 5. november 1910.
Hans Rasmus Willadsen Magdalene Christensen Sjørring
Harald Constantin Willadsen
Til vitterlighed om rigtig dato og underskrift.
Niels Sørensen Laust Pedersen

Skatterne af fornævnte ejendomme er betalt til oktober termin 1910 inklusive
matr. nr. 3 m. fl. af Hærup vurderet til 18.500 kr.
matr. nr. 3eh af Ålestrup vurderet til 2.500 kr.
C. T. Bang

Aftægtskontrakt.

fol. 206b læsning 1983 10/11-1910 stempel 66.65 kr.

Idet jeg, landpolitibetjent og gårdejer Hans Rasmus Willadsen i Ålestrup med samtykke af min hustru Magdalene Christensen Sjørring ved skøde af dags dato, har overdraget til min søn, gårdbestyrer Harald Constantin Willadsen i Hærup, ejendommene matr. nr. 3, 1d, 1e, 10b og 12b Hærup by, Klejtrup sogn samt matr. nr. 3eh af Ålestrup by, Østerbølle sogn, med bygninger, alt ind og udbo med videre, har jeg for mig og min fornævnte hustru Magdalene Christensen Sjørring, for vor fulde levetid, sålænge vi begge eller en af os er i live, betinget os følgende årlige aftægt og præstationer, der uden afkortning ved den enes død, prompte skal udredes til os af fornævnte vor søn, eller enhver senere ejer af fornævnte ejendom, hvem disse i tidens løb end måtte blive, sålænge vi enten begge eller nogen af os er i live.

1
Sålænge vi begge, min hustru og jeg, eller den længstlevende af os, dermed finde os tilfredse, er det vor ret at bruge og benytte gårdens beboelseslejlighed sammen med aftægtsyderen og hans familie, og det er en selvfølge, at min hustru og jeg til enhver tid overalt fortrinsvis kan vælge plads og sæde efter behag i samtlige lokaler, samme ret forbeholder vi os for vore gæster. For at vi således til enhver tid kan finde os et hyggeligt opholdssted hos aftægtsyderen og hans familie, skal han være pligtig til enhver tid at holde hele lejligheden, der ikke må gøres mindre end den nu er, opvarmet, oplyst og renligholdt og vedligeholdt på tag og fag, vinduer og døre efter vort krav og uden udgift for os. Men foruden dette, at vi således have ret til at leve og bo sammen med aftægtsyderen og dennes familie i hele hovedbygningen overalt, hvor vi ønske, forbeholder vi os til enhver tid alene for os selv, de to af gårdens stuer, som vi synes bedst om, og forsåvidt som vi måtte skønne, at vi ville have andre af gårdens værelser, end de vi først have udpeget, som vore seperatværelser, da have vi til enhver tid uhindret ret til at skifte omkring og tage andre af gårdens værelser i stedet for. Og på den måde kan vi til enhver tid uden udgift for os bytte omkring, så ofte vi ønske. Også vore seperatværelser er aftægtsyderen pligtig at vedligeholde på tag og fag, vinduer og døre, udstyre og renholde, opvarme og belyse efter vor anvisning og krav, uden udgift for os. Skønner vi, at værelserne er for små, er han pligtig til på anfordring vederlagsfrit at indrette dem større efter vor forgodtbefindende.

2
Sålænge vi dermed finde os tilfredse, nyde vi med vore gæster kosten frit ved aftægtsyderens bord sammen med ham og hans familie. Kosten skal være god, ren og sund.

3
For os begge, min hustru og jeg, samt for vor opvarter eller pige, eller hvem anden vi dertil på vore vegne måtte formå, forbeholder vi os til enhver tid fri og uhindret adgang til samtlige gårdens lokaliteter for at tage frit af de fødevarer og drikke, som vi synes om, og ret til uhindret fortrinsvis adgang til gårdens køkken for at tillave maden, som vi frit med vore gæster eller for os selv alene bedre eller anden mad, end den der serveres for os ved aftægtsyderens bord, eller finde vi, at tilstrækkelig mad eller den slags mad, vi ønske, ikke kan præsteres af de fødevarer, som findes på gården, er aftægtsyderen til enhver tid pligtig til på vor anfordring uden udgift for os at gøre indkøb af de ting, som vi mener behøves. Såfremt vi kræve det, er han dernæst forpligtet til på enhver tid at tillave og

servere for os, ligesom og for vore gæster, i hvilke af gårdens lokaler, vi ønske, de madretter og drikkevarer vi ønske, og i den mængde vi ønske. Ligeså er aftægtsyderen pligtig til enhver tid at besørge al servering og opvartning for os og vore gæster, alt uden udgift for os eller gæsterne.

4
Medføre vore gæster hunde, er aftægtsyderen pligtig at tåle, at disse færdes på ejendommen, og han er pligtig uden vederlag at fodre dyrene, og det samme gælder for de hunde og katte, som jeg eller min hustru vil holde.

5
Aftægtsyderen er til enhver tid pligtig til uden vederlag at yde min hustru og mig samt vore gæster al den opvartning, vi måtte kræve, ligesom han er pligtig til på forlangende at besørge vore bud ved en pålidelig mand, når som helst vi forlange, dog ikke i en afstand af over 2½ mil, alt uden udgift for os.

6
Aftægtsyderen er stedse pligtig til på forlangende at forsyne min hustru og mig med de sengeklæder og gangklæder, lagner, linned og dækketøj, som vi skønner, at vi have brug for, alt uden udgift for os.

7
Aftægtsyderen er til enhver tid pligtig at yde vore gæster ophold på gården, vil de overnatte, skal han anvise dem god nattelogi i rene senge og opvarmede og oplyste værelser i hovedbygningen, alt uden vederlag.

8
Så ofte vi ønske, skal aftægtsyderen uden vederlag med højst 2 timers varsel levere os til min hustrus og min samt vore gæsters afbenyttelse, en god og anstændig tohestes befordring med en solid mand som kusk. Vognen skal være gårdens nuværende stadsvogn og hestene de af gårdens, som vi udpege, det bedste seletøj samt rejsetæppe, eftersom vi kræve, og fodpose, alt frit uden vederlag.

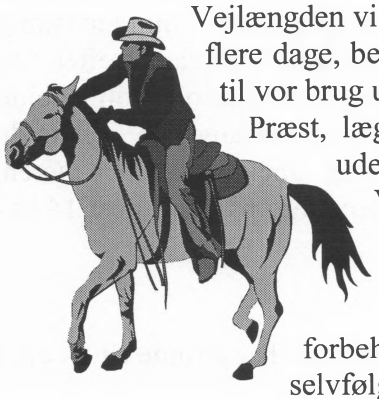

Vejlængden vi vil rejse (køre) beror på os selv, og om turene eller en del af disse tage flere dage, bero alene på os. Vil jeg eller min hustru selv således overtage køretøjet til vor brug uden kusk, da er det vor ret alt uden vederlag.

Præst, læge og medicin skal aftægtsyderen hente og hjemkøre på anfordring uden vederlag.

Vil jeg, min hustru eller datter benytte den gig til kørsel, der nu er på gården, er det vor ret. Aftægtsyderen er til enhver tid pligtig til på forlangende af mig at stille en god ridehest til min rådighed, for så vidt jeg måtte ønske at foretage rideture, i hvilken henseende jeg forbeholder mig ret til brug af gårdens bedste herresadel. Aftægtsyderen skal selvfølgelig besørge køretøjets forspænding og fraspænding, ridehestens op- og afsadling, køre- og ridetøjets renholdelse, alt uden udgift for os. Skulle vi have brug for eller ønske grovere kørsel med til eks. kørsel af brænde, flytning af møbler eller lignende, skal sådan på forlangende også frit ydes os.

9
Aftægtsyderen er pligtig til uden indsigelse at betale vor regning for lægehjælp og medicin uden udgift for os

10
Sammen med gårdens ejer forbeholder vi os for os og vore gæster fri og uhindret afbenyttelse af samtlige indbogenstandene og udvendige redskaber, således at vor ret stedse går forud for ejerens.

11
Jeg forbeholder mig for mig selv alene udelukkende brugsret for min livstid af gårdens snedkerværksted og snedkerværktøj.

12
Vi forbeholder os ret til efter vort ønske for kortere eller længere tid, men kun så længe jeg eller min hustru er i live, at have vor datter Christine Magdalene Willadsen og, om hun måtte indgå ægteskab, hendes mand og børn boende hos os på gården som gæster i kortere eller længere tid uden udgift for os, men alene af aftægtsyderen skal de i opholdstiden forsynes med den nødvendige spise og drikke sammen med os eller ved yderens bord efter vort ønske, I opholdstiden, imod hvilken der ikke af yderen kan gøres indsigelse, skal aftægtsyderen tillige frit yde dem god bolig og god sengeplads med belysning og varme.

13
For mig, min hustru, min datter evt. min svigersøn og mine børnebørn, forbeholder jeg mig fuld frihed til at tage efter ønske af frugt i gårdens have og frugttræer.

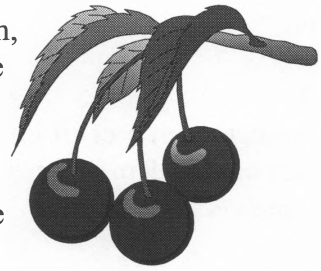

14
For min levetid forbeholder jeg mig almindelig ret til at drive og passe gårdens skov, plantage og have. Jeg forbeholder mig almindelig ret til at tage bestemmelse om, hvilke træer, der skal fældes. Udhugst af fældede træer tilhører alene aftægtsyderen, som på den anden side er pligtig til på min anvisning at levere den arbejdskraft og kørsel, som jeg måtte kræve til arbejdet.

15
Dersom jeg kræver det, skal gårdens ejer på forlangende af mig være pligtig til efter min anvisning at lade den anlagte plantage udvide således, at de denne tilgrænsende sandjorder tilplantes efter min anvisning i den udstrækning, jeg forlanger, ligesom han skal være pligtig til at rejse og vedligeholde forsvarligt hegn om plantagen, og skal han desuden være pligtig til på mit forlangende at lade de tilplantede arealer undergive fredsskovsforpligtelser. Udgiften herved og arbejdet påhviler ejeren, men rådigheden over anlægsmåden og eftertidig pasning tilkommer alene mig på den i post 14 bestemte måde.

16
Vi forbeholder os fri og uhindret færdselsret til og fra gården for hvem, der har ærinde til os eller nogle af vore gæster.

17
Vi forbeholder os for os selv og vore gæster til enhver tid ret til fri færdsel overalt på de solgte ejendomme og hvorsomhelst i disses bygninger, samt uhindret adgang til brønd og retirade og ret til tørreplads for tøj.

18
Aftægtsyderen er til enhver tid pligtig til uden udgift for os at stoppe, vaske og stryge vort tøj, gangklæder, linned og dækketøj, og foruden den almindelige daglige opvartning, som han skal yde os, er han pligtig til uden udgift for os i sygdomstilfælde på hans bekostning at holde os en uddannet sygeplejerske til vor opvartning og pasning.

19
Jeg forbeholder mig for mig og mine gæster ret til uhindret at øve jagt og fiskeri overalt på ejendommen efter behag.

20
Aftægtsyderen, vor søn, er bekendt med, at forskellige i gårdens stuehus værende indbogenstande, deriblandt et klaver til 960 kr., en egetræsdragkiste, 1 themaskine og 1 fyrbækken m.v. tilhører vor datter Christine Magdalene Willadsen. Dernæst skal aftægtsyderen være villig til at overlade vor nævnte datter, til særeje for hende også under ægteskab enkelte andre dele af de ting, som vi have overladt ham ved gårdens overdragelse, og skal dette selvfølgelig være uden udgift for hende eller os, hvorhos jeg og min hustru selv anvise, hvilke ting, der således skal overlades vor datter. Skulle vor datter dernæst indgå ægteskab og avle børn, da skal aftægtsyderen ikke kunne forhindre, at min hustru eller jeg senere, når vi finder for godt, udtage enkelte mindre ting, af hvad der nu følger med gården, og give dem til hendes børn til erindring om os, deres bedsteforældre.

21
Når fornævnte vor datter indgår ægteskab, da er aftægtsyderen pligtig til uden vederlag at afholde og bekoste hendes bryllup på hendes fødegård efter egnens skik og brug. Er min hustru eller jeg til den tid i live, da forbeholder vi os at tage bestemmelse om brylluppets størrelse.

22
Sålænge vi på den foran anførte måde lever sammen med aftægtsyderen, og han bespiser os og vore gæster til vor tilfredshed, giver han os dernæst i rede penge årligt 180, er et hundrede otteti kroner, der betale os med 15, er femten kroner hver den første i måneden.

23
Hvad enten vi, min hustru og jeg, nyde kosten sammen med aftægtsyderen eller ikke, så skal han, aftægtsyderen, til hvilken tid vi måtte forlange det være pligtig til enten i gårdens stuehus, og om vi ønske det, efter vor anvisning stående i forbindelse med ejerens beboelseslejlighed eller ved en tilbygning til stuehuset at indrette til os og til vor udelukkende enerådighed for vor fulde levetid en god og bekvem aftægtsbolig efter vor anvisning og bestående af mindst 3 rummelige stuer med køkken, bryggers, spisekammer, kælder, retirade, brønd og loftsplads over boligen, fraskilt husets øvrige loftsplads. Skulle de nuværende bygninger blive ombyggede eller forgå ved ulykke, kan vi forlange lignende bolig indrettet igen for os i den nye hovedbygning. Skulle gården blive udstykket eller sammenlagt med anden ejendom, have vi stedse ret til fornævnte vor aftægtsbolig i hovedbygningen, i hvilken af de udstykkede parcellers ejendomme, vi vælge, eller i hovedbygningen af den ejendom, som gården evt. måtte blive sammenlagt med, alt uden udgift for os på ejerens bekostning. Til vor aftægtsbolig skal også indrettes pigekammer og brændselsrum efter vor anvisning. Til boligen skal også høre oplagsplads, og den del af haven vi måtte ønske, eller havejord med indhegning og gødning efter vort ønske. Det er en selvfølge, at aftægtsyderen uden udgift for os skal renlighol-

de vor aftægtsbolig, samt vedligeholde den ud og indvendig efter vor anvisning.

24
Vi forbeholder os, min hustru og jeg, ret til af gårdens møbler og sengeklæder og af vore hidtil brugte gangklæder, sølvtøj, bøger, nipsgenstande og andet indbo, medtage og indføre til enhver tid til vederlagsfri brug i vor aftægtsbolig, alt hvad vi måtte skønne at have brug for, og en sådan ret kan vi til hver en tid frit øve. Hvad vi således medtager eller indfører, skal dog tilhøre gårdens ejer efter den længstlevende, min hustrus eller min død, og vi må intet deraf afhænde til fremmede eller andre med undtagelse af, hvad der er hjemlet i denne kontrakts post 20.

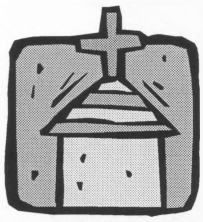

25
Aftægtsyderen er pligtig til at afholde og bekoste uden vederlag vor, min og min hustrus, hæderlige og anstændige begravelse efter egnens skik og brug, når vi er døde, eller efterhånden som en af os dø.

26
Til brug for os i vor aftægtsbolig, skal aftægtsyderen årlig i tiden mellem 1. juni og 15. august levere os det kvantum tørre skudtørv, som vi formene at have brug for i årets løb og af god kvalitet, samt 2 favn småtskåret klovbrænde og 5 tønder, er fem, fyrkul efter vor valg, alt uden udgift for os og frit båret i hus. Heraf må vi intet afhænde, og hvad vi ikke selv forbrænde tilhøre aftægtsyderen. Og formene vi, at vi ikke have brug for så stort et kvantum klovbrænde og kul, som her anført, skal det heller ikke leveres os.

27
Hvad enten vi nyde kosten eller ikke hos aftægtsyderen, skal det brænde, som vi formene at have brug for til opvarmning af vor aftægtsbolig, frit leveres os som post 26 bestemt, ligesom den belysning af bedste lys og lampeolie eller petroleum efter vort valg, som vi formene at have brug for, alt uden udgift for os. I øvrigt står det os til enhver tid frit for at tage af gårdens beholdning uden udgift for os.

28
Skulle vi, min hustru og jeg, eller den længstlevende af os, ikke finde os tilfredse med at tage kosten hos aftægtsyderen, eller ved hans bord, da skal vi til enhver tid kunne afbryde dermed, og i stedet for kosten til min hustru og mig, skal aftægtsyderen for vor fulde levetid, så længe nogen af os, min hustru eller jeg, er i live foruden det i post 22 anmeldte månedlige pengebeløb af 15 kr. yderligere udrede til os den første dag i hver måned 45 kr., er fire ti fem krone, således altså at vi i så tilfælde får 60, er seksti kroner den første dag i hver måned og desuden daglig på vor aftægtsbolig 2- to- potter nymalket komælk, som vi, om vi ønske, forbeholder os at kræve malket i vort påsyn, når vi forlange, af hvilken af gårdens køer, vi til enhver tid udpege. I dette tilfælde leveres os, desuden frit uden udgift for os, hvad og som gælder mælken, for vor fulde levetid 2 - er to- snese friske hønseæg månedlig, nemlig med en snes hver den 1. og 15. i måneden.
Er vi ikke tilfredse med den opvartning, som aftægtsyderen når som helst på forlangende yder os, da skal han, om vi forlange, til vor udelukkende rådighed, lade os holde en pige eller opvarter, som vi selv har ret til at antage og fæste, men som aftægtsyderen uden udgift for os skal lønne og koste.
Benytte vi os af vor ret efter denne post, da bortfalder for samme tid aftægtsyderens forpligtelse til at bespise os, min hustru og jeg, samt for længere tid vor datter eller mand og børn, hvorimod han for kortere besøg skal bespise og logere såvel dem som vore øvrige gæster, i øvrigt bliver kontrak-

ten uforandret, men vi kan, om vi ønske det, til enhver tid atter kræve kosten sammen med yderen, og dog kræve pige eller opvarter frit som anført, men i så fald give vi afkald på 45 kr. månedlig samt ydelsen af mælk og æg, således have vi ret til at skifte, så ofte vi vil.

29
Skulle vi få i sinde at fraflytte gården, da skal aftægtsyderen med 3 måneders ekstra varsel være forpligtet til at skaffe os en passende lejlighed, hvor vi ønske i landet, tillige, og som vi selv har ret til at udpege, men af hvilken han dog skal betale lejen, der dog ikke må overstige 250 kr. om året, og vi have ret til at medtage til vor fri brug, de brugsgenstande, som vi hidtil have benyttet. Mens vi således er borte, skal yderen frit levere os på vor opholdssted, den første dag i hver måned 60 kr. samt æg. Mælk og ildebrændsel, som i post 26 og 28 fastsat, men ikke videre. Vor aftægtsbolig på gården skal imidlertid stå til vor rådighed, således at vi til enhver tid kan flytte tilbage og bo på gården og kræve vor aftægt på hvilken af de fornævnte måder, vi ønske.
Således kan vi flytte og skifte, så ofte vi ønske, og til enhver tid kræve vor aftægt efter denne kontrakt.

30
Samtlige ydelser af aftægt efter nærværende kontrakt er rent personlige og kan ikke være genstand for transport, ligesom de eller nogen del af disse ydelser kun kan kræves leverede til aftægtsnyderen selv eller deres befuldmægtige.
I tvivlstilfælde af meningsforskel mellem aftægtsnyderen og aftægtsyderen om denne kontrakts rette forståelse, da skal aftægtsnyderens stedse være den gældende.

31
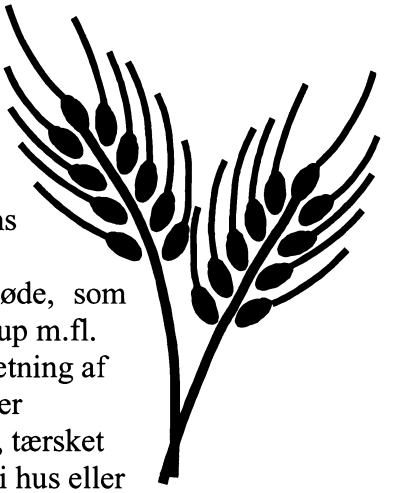
Jeg medunderskrevne Harald Constantin Willadsen af Hærup erkender herved at have indgået på nærværende kontrakt om aftægt til mine forældre og præstationen til min søster, og jeg forbinder herved mig og mine arvinger samt enhver senere ejer af nedennævnte pantsatte ejendom til prompt og skadesløs at opfylde kontrakten i alle måder. Og som sikkerhed for kontraktens promte og skadesløse opfyldelse giver jeg hermed prioritet og panteret næstefter 12.000 er tolv tusinde kroner i den mig ifølge skøde, som tinglæses samtidig hermed, tilhørende gårdejendom matr. nr. 3 af Hærup m.fl. med påstående bygninger, disses mur, jord og nagelfaste tilbehør, besætning af kreaturer og svin af alle slags, de til ejendommen hørende avlsredskaber og maskiner, gødning, ildebrændsel, avl og afgrøde af hø, strå og sæd, tærsket og utærsket, såvel hvad der gror eller står på marken, som hvad der er i hus eller stak, al afgrøde af rodfrugt, hvad enten den er på marken, opskåren eller uopskåren eller den er hjemkørt, leje, forpagtningsafgift eller anden interesse samt endelig i ildebrandstilfælde det pantsattes assurancesummer.

32
Med hensyn til beregningen af stempelafgiften ansættes den årlige aftægtsværdi, boligen indbefattet

til 1500 kr., som 5 gange taget giver	7500 kr.	
2 begravelser a 150	300 kr.	
1 bryllup	500 kr.	
aftægtsbolig	1700 kr.	
altså samlet kapitalværdi	10.000 kr.	stempel dertil 66.65 kr.

33
Det tilføjes, at der under pantsætningen efter post 31 er tillige indbefattet de til hartkornet hørende tiendeanparter med tilbehør.
Skrevet i Hærup den 5. november 1910
Som aftægtsyder Harald Constantin Willadsen
som aftægtsnyder Hans Rasmus Willadsen Magdalene Christensen Sjørring

til vitterlighed om rigtig dato og underskrift
Niels Sørensen Laust Pedersen "

Det stod der i avisen ....

For 100 år siden:

Hobro Avis d. 29. Juli 1905:

Bageriet er det hvide hus foran kirken

Bageri i Klejtrup

Et bageri med en omsætning af 16.000 kr. årlig, beliggende i en af Jyllands smukkeste egne, er til salg underhånden. I ejendommen indestår et 3½ % kreditforeningslån. Kan også mageskiftes med en lille god ejendom. Man henvender sig til ejeren. ***(Red.: Det drejer sig om ejendommen på Kirkestien 1, hvor der var bageri i en årrække)***

Hobro Avis d. 3. September 1905:

Vandværk i Klejtrup

Man har i den seneste tid arbejdet for oprettelse af et vandværk i Klejtrup, og er nu endelig nået så vidt, at værket er sikret. ***(Red.: Ja, det kan godt ske at det var, men vi ved alle, at ting tager tid – også denne ide her. Men vi er jo kendt for ikke at give op her i Klejtrup, når nogen får en ide, og i 1934 kunne byen endelig indvi sit første vandværk.)***

for 75 år siden:

Himmerland d. 10. April 1930:

Enelærerembedet ved Hejring skole

er opslået ledigt. Grundlønnen er 2640 kr. med et boligfradrag på 330 kr. Tjenesten som distrikskirkesanger ved kirkelige handlinger uden for gudstjenesten lønnes med 26 kr. pr. påbegyndt 100 til folkekirken hørende beboere – for tiden 104 kr.
Ansøgninger om dette embede stiles til skoledirektionen for Rinds Herred og indsendes til provst Høigaard, Gedsted.

Hobro Venstreblad d. 14. April 1930:

Et skolejuletræslegat

Skolekommissionen i Klejtrup har modtaget et tilbud fra Poul og Bertha Hedemand om oprettelse af et legat på 2000 kr., hvoraf renterne hvert år kan anvendes til en juletræsfest for børnene i Klejtrup skoledistrikt. Legatet skal bestyres af skolens førstelærer samt formanden og et medlem af skolekommissionen. ***(Red.: Her i 2005 er der fortsat penge tilbage på dette legat, som skolebørnene får slik for hvert år til jul)***

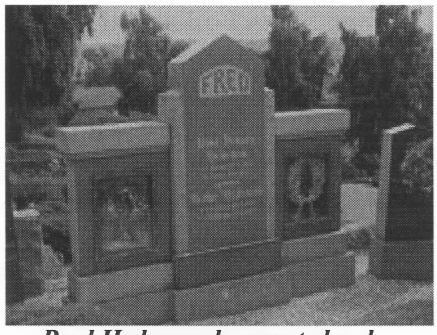

Poul Hedemands gravsted ved Klejtrup Kirke

Himmerland d. 5. Juni 1930:

Nabostrid i Klejtrup

Et læs affald foran uvennens dør

I den senere tid har der været uvenskab mellem sadelmageren i Klejtrup på den ene side og en købmand og en vognmand på den anden. De sidstnævnte havde i forgårs – antagelig for at hævne et eller andet – kørt et læs affald hen foran sadelmagerens dør, men dette førte til en politianmeldelse fra sadelmagerens side. I går var politiet på skuepladsen for at gøre ret og skel. De nævnte fik ordre til at fjerne affaldet, hvilket skete ved lejet arbejdskraft. ***(Red: Det er altså ikke bare nutiden, der løber løbsk m.h.t. folks opførsel. Sådanne ting kunne åbenbart også ske "i gamle dage".)***

Himmerland d. 9. Juli 1930:

Kæntret på Klejtrup Sø

Mandag eftermiddag havde en ung mand, Kristian Jänichen, Klejtrup, vovet sig ud på Klejtrup Sø i en sejlbåd. I den stærke blæst knækkede masten, og båden gik fuld af vand og væltede. Husmand Chr. Pedersen observerede kæntringen og fik fat i en anden båd og roede ud til stedet, hvor kæntringen var sket. Jänichen havde da kastet det meste af tøjet. Han kunne svømme, men han turde ikke tage turen til land. Med den synkefærdige båd på slæb roede man i land, men det varede en rum tid, inden man nåede land. Der skete ingen særlig skade, men skjorten gik til søs. ***(Red.: Man skulle tro, det drejede sig om det store hav)***

Himmerland d. 12. Marts 1935:

Åleeventyr

Under de sidste dages frostvejr er der igen gjort store fangster af ål i Klejtrup sø. Således hævede tre mand over 100 halvkilo én dag. Ålene ligger i mudderet på ganske lavt vand, så folk kan vade ud til dem. Det er ikke sjældent, at der er tre ål i jernet ved et enkelt sted i mudderet. ***(Red.: Se dengang var der noget ved at stange ål)***

Himmerland August 1935:

Hitler kom ikke til Hobro

men vi foretager stadig udryddelse af rotter.

Jysk Udryddelseskompagni

Randers

(Red.: En sådan annonce gik vist ikke i dag uden retslig efterspil)

for 50 år siden:

Viborg Stifts Folkeblad d. 3. Oktober 1955:

I Verdenskortets by
Man vil prøve fjernsynet ved udstillingen Land og By i Klejtrup

Det berømte Verdenskort i Klejtrup Sø er blevet en turistattraktion, der sommeren igennem ses af mange. I Klejtrup venter man lørdag og søndag særlig stort besøg. Da kan en tur til Verdenskortet kombineres med et besøg på Klejtrup Hotel, hvor de fleste lokaler tages i brug til Erhvervs- og Planteavlsudstillingen 'Land og By'. Lokalerne slår for øvrigt ikke til; på pladsen udenfor bliver der demonstration af traktorer og traktorredskaber.
Formanden for Klejtrup Borgerforeningen, installatør Mortensen, der også er formand for udstillingen, udtaler, at man venter at se et stort antal af oplandets beboere på udstillingen .....
Installatør Mortensen skal selv have en stor stand og vil her bl.a. vise fjernsynsapparater i funktion. Vi har ikke tidligere prøvet med fjernsyn i Klejtrup, siger installatøren, men når man i Randers og Viborg kan tage udsendelserne, må det også kunne lade sig gøre her. Kvaliteten af modtagelsen vil dog afhænge af vind og vejr.

Viborg Stifts Folkeblad d. 10. November 1955:

Smuk tanke
Thofts Krat overdraget til kommunen

Fhv. karetmager Niels Thoft, Klejtrup, har haft den smukke tanke at skænke sin by et areal på ca. en tønde land bakker bevokset med eg, nåletræer og skovens vilde flora. I mange år har Niels Thoft stillet grunden til rådighed til friluftsmøder, bl.a. Indre Missions årlige grundlovsmøde, og KFUM spejderne har med hans tilladelse bygget et nyt tropshus i skovkanten. Byens borgere har også flittigt lagt aftenturen om ad Thofts krat, som det populært kaldes, for her kan man nyde stilheden, fuglesangen og den stemning, som altid findes, hvor en skov hvælver sin krone.
Sognerådet skal nu overtage og forvalte jordstykket. Som betingelse har Niels Thoft stillet, at krattet altid skal forblive, som det ser ud fra naturens hånd, og stedet må aldrig bebygges.
(Red.: Og her i år – 50 år efter – har kommunen netop skænket jordstykket/krattet til spejderne i Klejtrup)

for 25 år siden:

Viborg Stifts Folkeblad d. 4. Marts 1980:

Her bygges ny andelskasse
Byggeriet af den nye andelskasse i Klejtrup skrider planmæssigt frem. .... Der er tale om et to gange 287 kvm. stort byggeri, som efter planen skal tages i brug omkring 1. Juni. Når andelskassens personale har taget de nye og tidssvarende lokaler i brug, vil den nuværende bygning blive revet ned. Her skal der indrettes parkeringspladser.

(Red.: For jer som ikke kan huske den gamle andelskasse, lå den helt ude ved fortovet. Den husede for øvrigt også Klejtrup Kommunekontor indtil 1970, hvor kommunesammenlægningen resulterede i kontorets lukning)

Viborg Stifts Folkeblad d. 13. Maj 1980:

Kirkebakken kan få fortov i 1981

Der er nu udsigt til en løsning af de trafikale problemer på Kirkebakken i Klejtrup, som for et par år siden gav anledning til en temmelig bitter debat mellem lærerråd og skolenævn på den ene side og kommunen henholdsvis menighedsrådet på den anden side.
Man mente fra skolen side, at Kirkebakken er en trafikfarlig vej for børnene. Det krævedes, at fortovet, som stopper ved indgangen til kirkegården, blev ført helt igennem. Det forudsætter, at det høje kirkegårdsdige rykkes en til to meter ind.....
(Red.: Ja, og her 25 år efter har debatten igen bølget omkring Kirkebakken. Den trafikale løsning fra 1980 er ikke længere tilstrækkelig, og her fra 7. Januar 2005 er Kirkebakken lavet ensrettet. Fremtiden vil vise, hvor længe denne løsning holder?)

Gedsted Avis maj 1980:

Handelsstandsforening i Klejtrup

Ved en stiftende generalforsamling på Klejtrup Hotel blev Klejtrup Handelsstandsforening en realitet, og den tæller fra starten 16 medlemmer, men man regner med, der bliver betydelig flere efter den forhåndsinteresse, der har været om sagen....
Bestyrelsen kom til at bestå af el-installatør Poul Mortensen, der blev formand, næstformand og sekretær blev købmand Jørgen Lundsberg, medens mekaniker Laurits Lauritsen blev kasserer. Endvidere består bestyrelsen af manufakturhandler Lizzie Jensen og viktualiehandler Leo Nielsen.

Viborg Stifts Folkeblad 25. Juni 1980:

Klejtrup Festuge gav overskud på 10.000 kr.

Efter en hektisk uge med en masse aktiviteter har komiteen bag sommerfesten i Klejtrup fået tid til at gøre status over det økonomiske resultat af anstrengelserne. Og det blev slet ikke så dårligt .....
Festugen i Klejtrup sluttede med et velbesøgt sankthansbål ved søen, hvor der var ca. 300 deltagere, som fik en stemningsfuld oplevelse omkring bålet. Folketingsmedlem Anders Fogh Rasmussen, Skals beskæftigede sig i sin båltale med den "heksejagt", der i vore dage drives på regering, politikere, embedsmænd og andre, som er sat til at styre landet. Han opfordrede til større sammenhold for løsning af landets alvorlige problemer.

Og her 25 år efter var han her igen – nu som landets statsminister – på besøg på Klejtrup Musikefterskole i forbindelse med valgkampen

Klejtrup Mølle

Af Birthe Ømark

I årets hæfte har vi valgt at fortælle lidt om Klejtrup Mølle, som har en lang og omskiftelig historie. De første optegnelser går helt tilbage til 1380, hvor møllen hørte under Biskoppen i Viborg. For at forstå møllernes betydning for samfundet har jeg valgt at indlede med en generel beskrivelse af mølleriets historie, hvorefter jeg vil gå over til at fortælle om Klejtrup Mølles historie.

Håndkværn

Den tidligste form for møller, vi kender, er håndkværnen. Den har været anvendt i længst tid, og er udbredt over hele verden. Den består i al sin enkelhed af to sten, der er anbragt ovenpå hinanden og lagt i en kasse. Kornet hældtes gennem et hul ned mellem stenene, og man trak så den øverste sten rundt, og herved maledes kornet. I oldtiden havde hver husstand således sin egen **håndkværn**, hvor man malede korn til eget forbrug.

Omkring vor tidsregnings begyndelse vandt de såkaldte **sqvat-møller** – eller **horisontalmøller**, som de også kaldtes – mere og mere indpas. Disse møller var enkelt opbygget, efter samme princip som håndkværnen, men i stedet for at skulle trækkes rundt, hvilket var et stort arbejde, fandt man på at forsyne møllen med en aksel, hvorpå man monterede skovlhjul. Og da mange af datidens bosteder lå ved bække og vandløb, byggede man møllen over vandløbet, hvorved vandets kraft kunne udnyttes til at gribe fat i skovlene, drive akslen i gang og således trække den tunge mølle i gang.

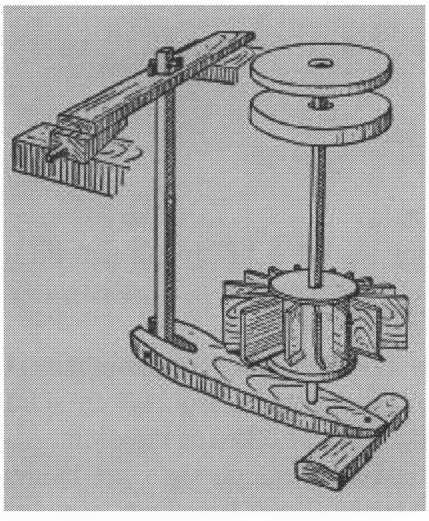

"Letteværk" fra en sqvatmølle

Med kristendommen kom også mange klostre og munke til Danmark, og det var munkene, der lærte danskerne både at opdyrke skovjord og bygge møller og kirker. Mølleriet blev efterhånden sat i system, og omkring år 1200 lå der således sqvatmøller ved næsten hver eneste landsby og større gård i Danmark. Hver enkelt familie malede korn til eget forbrug, og kornavlen var i 1200-tallet så god, at kornprisen blev halveret. Mølleriet oplevede en stor blomstringstid på denne tid, og udgjorde en betydelig indtægtskilde, hvilket bl.a. ses ved den kendsgerning, at Kong Valdemar Atterdag var kendt som en ivrig møllebygger. Han nedsatte i 1356 en kommission bestående af herremænd, abbeder og væbnere til at tage sig af vandløbene og de møller, han havde ladet bygge "thi han ville ikke tillade, at vandene løb ud i havet, uden at de forinden havde tjent samfundet til nytte".

Pesten – "den sorte død" – i 1300-1400 tallet medførte en stilstand i såvel mølleriet som i alle andre dele af samfundet, og hele landsbyer uddøde. Da samfundet langsomt kom i gang igen efter årene med pest og stilstand, var det ikke til lutter fremgang og velstand, men derimod begyndte kampe mellem selvejer-bønderne og de store herremænd. De mange krige med f.eks. de tyske grever betød, at bønderne skulle møde til krigstjeneste, og for at undgå dette, gav mange selvejerbønder deres gårde til områdets herremand, mod at denne til gengæld sørgede for, at lejesoldater mødte i krigs-

tjeneste i stedet for bønderne og gårdmændene selv. Det betød i praksis, at bønderne opgav deres selvstændighed, og i stedet blev ansat som fæstebønder hos herremændene med pligt til at stille til hoveriarbejde på godserne med deres egne dyr og redskaber, ligesom de også skulle betale skatter og afgifter til herremændene, det såkaldte landgilde. Hermed fik adelen og de store herremænd samlet store jordarealer, ligesom de opkøbte hele landsbyer, og de bønder, som tidligere havde været selvstændige gårdmænd, måtte nu indstille sig på en tilværelse som fæstebønder. Dette medførte naturligvis stor utilfredshed blandt bønderne, og de rejste sig til oprør, ledet af Skipper Klement, men bondeoprøret knustes som bekendt i 1534.

Og nu blev bønderne for alvor fattige. De skulle udføre arbejdet på herregården med egne dyr, hvilket betød, at herremanden kunne spare på antallet af heste.

Og hvad har alt dette så med møller at gøre? Jo, det danske landbrug baserede sig stadig hovedsageligt på kornavl, hvilket gav arbejde til møllerne. I 1600-tallet afløstes sqvatmøllen efterhånden af den noget mere udbyggede **vandmølle**, som efterhånden vandt frem. En del af de gamle sqvatmøller blev ganske enkelt nedlagt, og resten omdannedes til vandmøller.

År med pest, hungersnød, krige og besættelse af Jylland satte sig alligevel efterhånden sine spor i det danske samfund. Der kom pest igen i 1600-tallet, og de danske godsejere blev svækket af en landbrugskrise. Denne skyldtes til dels, at det var svært at skaffe arbejdskraft på grund af pestepidemierne, som kostede mange menneskeliv, og kornavlen var heller ikke uproblematisk, udsat som den var og er for jord- og temperaturforhold. Godsejerne og herremændene fandt nu en redning i

Maleri: Der er trængsel omkring landsbyens gadekær, hvor dyrene vandes, inden de kommer på græs om sommeren

kreaturopdræt – navnlig stude, der åd sig fede og blev til ypperligt slagtekvæg. Herremændene satsede således mere og mere på studeavl frem for korn, og studeavl og –eksport havde gyldne tider midt i 1600-tallet. Danske stude kunne i titusindvis eksporteres til de nordtyske og nederlandske byer, og eksporten nåede sit højdepunkt omkring 1650, hvor der eksporteredes 100.000 stude årligt.

Studeavlen var en meget indbringende forretning for overklassen – adelen og herremændene, men for fæstebønderne betød det, at de blev endnu fattigere. For det første var det nemlig dem, der skulle lægge foder og stald til herremandens stude. For det andet – og endnu vigtigere – så havde adelen og herremændene eneret på studeavl og eksport. Det var bønderne forbudt at sælge og udføre stude, så herremændene og godserne tjente de store penge, mens bønderne var henvist til kornavl, der var præget af lave priser. Denne omlægning af landbruget fra korn- til studeavl fik også betydning for mølleriet, som nu oplevede mere trange tider, kornpriserne faldt, og man oplevede lavkonjunktur. I de følgende årtier skiftede priserne lidt, og først omkring Grundlovens indførelse havde kornpriserne rettet sig. I forbindelse med Grundlovens indførelse bortfaldt endvidere alle særrettigheder, som de forskellige befolkningsgrupper måtte have haft, og i 1852 kom der en lov om, at møllerne fik en udsættelse på 10 år, hvorefter deres privilegier skulle bortfalde. Møllerne troede, at deres undergang var nær, men tiden skulle vise, at årene fra 1862 til 1890 blev de bedste, mølleriet har oplevet. Mølleriet var den industri, der beskæftigede flest mennesker, og i tiden omkring år 1875 eksporterede Danmark 75 mio. kg. mel. På samme tidspunkt begyndte USA at få kornoverskud, som sendtes til England, og senere igen uddelte Tyskland en eksportpræmie, hvilket medførte, at udenlandsk mel efterhånden blev billigere end dansk mel.

Inden jeg går over til en beskrivelse af Klejtrup Mølle og dens historie, vil jeg lige nævne et par andre mølletyper sådan for fuldstændighedens skyld.

Vejrmøllen – herunder **stubmøllen**
Denne mølletype er hollandsk, og udviklet i Marsklandet, hvor der var brug for en stabil kraft til at pumpe vandet af de inddæmmede arealer. Disse møller anvendes også i dag, i næsten uændret form, men dog nu med motorkraft. En forløber for denne mølletype er stubmøllen, som dog ligner den gængse vejrmølle meget. Stubmøllen var dog bygget på en svag fod, den havde nærmest en "hvepsetalje", hvilket gjorde, at man ikke kunne bygge møllen særlig stor, da den let væltede i storm og uvejr.

Stampemøllen
En stampemølle består af et vandhjul, der sidder på en aksel af egetræ. Hen ad akselen sidder en tap for hver stampe, som er fordelt rundt om akselen efter stampeantallet. På hver stampe sidder en tap, og når hjulet drejer, løftes stampen. De første stampemøller var krudt- og papirmøller. Når man fremstillede krudt, kom man salpeter, trækul og svovl i et trug af kobber, og stamperne gik op og ned som hamre og bearbejdede det. Det hændte af og til, at hele blandingen eksploderede.

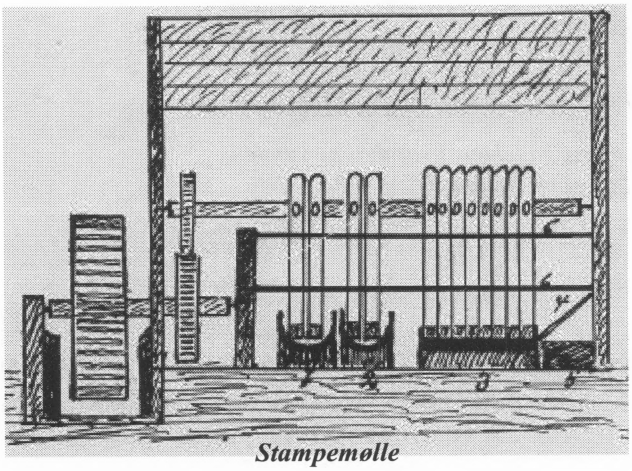
Stampemølle

Ved papirfremstilling fyldte man et kar med klude og vand, og stamperne var fyldt med søm på det stykke, der gik ned i karret. Når stamperne havde æltet det hele til en slags grød, blev massen i et tyndt lag hældt ud i en form med messingtråde i bunden, så vandet kunne få afløb. Når massen var tør, var papiret færdigt. Desuden blev stampemøller også brugt til at blødgøre huder, til at knuse ben til benmel og endelig fungerede de også som valkemøller til fremstilling af det hjemmevævede vadmel. Når tøjet blev bearbejdet i stampemøllen, filtede det og fik derved større slidstyrke.

Malt- og maltmøller
Det store forbrug af saltmad i tidligere tider gjorde, at hver person dagligt fik ca. 60 gram salt, hvilket gav et væskebehov på 5-8 liter dagligt. Det vand, som på den tid var til rådighed mange steder, kom ofte fra urene damme og vandløb, så derfor blev øl den daglige drik. Til ølbrygning anvendte man 6-radet byg, denne har nemlig det laveste kvælstofindhold, og er således det bedste til brygning. Når man fremstillede øl, skulle man først koge det vand, man skulle bruge, og når byggen spirede til malt, skete der en omdannelse, som gjorde byggen mere proteinrig. Det var således ikke alene for tørstens skyld, man drak øl, det var også en vigtig proteinkilde.

Det var lidt om selve mølleriets historie og forskellige mølletyper, hvoraf vandmøllen var langt den vigtigste. Jeg vil nu gå over til at fortælle om Klejtrup Mølles historie.

Klejtrup Mølle

Klejtrup Mølle har en lang og omskiftelig historie, og det helt særlige ved Klejtrup Mølle er, at den fra starten er bygget som en rigtig vandmølle, og således ikke er en ombygget sqvatmølle. Det skyldes helt klart beliggenheden ved åen. Det var nemlig sådan, at man ved de store vandløb byggede rigtige vandmøller fra starten, og således også i Klejtrup. Det vil igen sige, at på dette tidspunkt har Skals Å haft en stor betydning både som transportvej, men også som drivkraft til møllen.

Klejtrup Mølle blev altså bygget som en rigtig vandmølle med underfaldshjul. Underfaldshjul kan drives med et ganske lille fald på vandet. Det er kun nødvendigt med ½ - 1 meter, men det kræver store vandmængder. Møllen nævnes første gang i 1380, hvor det angives, at en mand ved navn Niels Sleth havde en gård i Klejtrup under bispedømmet i Viborg. Allerede på dette tidspunkt hører Klejtrupgaard og Klejtrup mølle sammen, og det er sandsynligvis begyndelsen til domkirkens lange ejendomsret over både gård og mølle. Det var jo sådan, at møllerne – og også gårdene – under domkirken skulle svare landgilde til domkirken. Så det har givet været en god forretning for kirken, som sammen med kronen ejede det meste af Danmark.

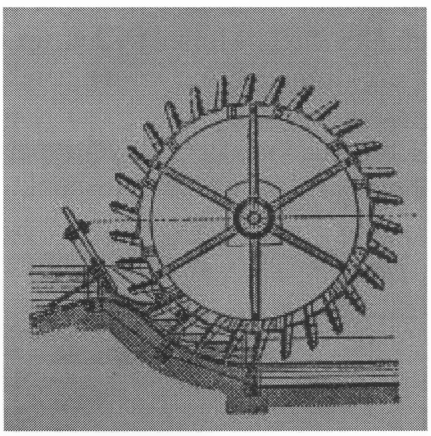

Underfaldshjul

Under grevefejden og bondeoprøret brændte Skipper Klement møllen af, måske fordi den var ejet af kirken, og således et symbol på overklassens magt og undertrykkelse af bønderne. Møllen blev dog bygget op igen, og Klejtrup Mølle var en af landets bedste, hvilket bl.a. gav sig udtryk i, at Kong Christian IV nægtede at sælge møllen, da den var alt for indbringende for ham. Christian IV er den danske konge, der har fået det stærkeste eftermæle. Hans berømmelse er ikke mindst knyttet til de mange bygninger, han lod opføre: Børsen, Regensen, Rundetårn, Nyboder og yndlingsslottet Rosenborg. Christian IV havde brug for mange penge til sine byggerier, og ligeledes til krigsmaskineriet, da han ufortøvet gik ind i 30-årskrigen i 1625. Resultatet blev, at han nærmest udarmede og pantsatte hele landet, han var nødt til at sælge ud af sine besiddelser, hvor det lod sig gøre. Men Klejtrup Mølle ville han imidlertid ikke af med, han nægtede at sælge den, og derfor kan vi udlede, at den har været af virkelig stor betydning og en betragtelig indtægtskilde. Møllen blev således under kronen og Domkirken helt frem til sidst i 1700-tallet – i 1793 står Seminariefonden som ejer af

Klejtrup Mølle. Og gennem årene har der været en del fæstere på møllen, og her følger en liste over nogle af dem:

1610	Jens Terkelsen
1639	Niels Møller
1663	Søren Mortensen
1680	Knud Nielsen
1731	Peder Sørensen
1738	Knud Kristensen
1771	Kirsten Knudsdatter og Niels Kristensen
1807	Christen Nielsen
1847	Mette Lambertsdatter (ejer)
1850	Lambert Christensen
1851	Jens Graversen
1857	bortforpagtet til Jens Olsen
1870	bortforpagtet til Niels Kristensen
1880	Jens Andersen, forpagter

Vi ved ikke ret meget om de fleste af dem, men vi har nogle optegnelser om nogen af dem, og det vil jeg komme lidt ind på.

Blandt de allerførste optegnelser vi har kunnet finde om fæstermøllerne, er en notits om, at fæstemøller Niels Møller i Klejtrup i 1658 "erlagde 1 Rigsdaler, som han af Kirken (Domkirken i Viborg) forgange Aar havde laant".

I 1688 nævnes det, at Klejtrupgaard og Klejtrup Mølle ejes af Domkirken i Viborg, så de må stadig høre sammen på dette tidspunkt.

Der år en årrække en vindmølle et stykke bag ved møllebygningerne

Den første kendte fæster på møllen, som vi kan følge i kirkebogen er Peder Sørensen, som havde møllen i begyndelsen af 1700-tallet. Peder Sørensen var gift med Karen Christensdatter, og de fik 4 børn.

I 1738 udstedte stiftprovsten i Viborg et fæstebrev til Knud Christensen, som tidligere havde tjent på Trinderup. Ålekisten, som var en del af møllen, angives i fæstebrevet at tilhøre madam Laurits Sørensens enke i Hobro. Møllen skal svare 7 tønder mel i afgift til domkirken, en afgift, som Klejtrupgaard skal fragte til Viborg (Klejtrupgaard og møllen må således fortsat drives sammen på dette tidspunkt). Endelig nævnes det i fæstebrevet, at møllerens ko må græsse sammen med Klejtrupgaards kvæg, og mølleren nyder det stykke jord, som mølleren af Arilds tid har været tillagt.

I 1771 overtog Knud Christensens datter, Kirsten Knudsdatter, fæstet i møllen "efter sin gamle affældige far", som der står i de gamle protokoller. Vi har fundet hendes fæstebrev, som her bringes i sin fulde længde:

"FÆSTEBREV

Viborg stiftsprovstis arkiv C 15 – 21 (fæstebrev)

Wilhelm Adolph Worsøe, stiftsprovst i Viborg stift, provst over Nørlyng herred og sognepræst til domkirkens menighed ibdm.

Gør vitterlig, at da Kiersten Knudsdatter, som af dato 10. april 1769 havde fået Klejtrup mølle i fæste udi sin gamle affældige faders, Knud Christensens sted, og nu haver indladt sig i ægteskab med Niels Christensen fra København. Så er, at jeg hermed haver stedet og fæstet, som jeg og herved steder og fæster til bemeldte Niels Christensen, den mig pro officio tillagte mølle, Klejtrup mølle kaldet, der med al sin herlighed og adhudt (interesse?) sognepræsten til Viborg domkirke af Hans Kongelige Majestæt er tillagt. Anslagen for hartkorn nye matricul 5 tønder land, 2 skæpper, 2 fjerdingkar, med hvilket hartkorn er tillige indberegnet en ålekiste, som til samme mølles kværnværk er satte, og nu tilhører Niels Nielsen, boende udi Hersom, anslagen for hartkorn 4 skæpper, 2 fjerdingkar.

Hvilken mølle med al sin rette tilliggende bemeldte Niels Christensen antager nu i fæste den derpå stående bygning, rålingshus (stuehus) og lade, mølle og kværnværk, mølledam og ålegang, kålhauge (kålhave) og alt intet undtaget af, hvad som dertil ligger, og af Arilds tid ligget haver, alt sammen i den samme stand, som det nu er og findes.

Samme han må nyde, bruge og beholde sin livstid med de vilkår, at han til rette tid betaler alle på samme hartkorn påbuden eller hernæst påbydende kongelige skatter, kornskat og anden pålig, samt svarer og leverer til mig som husbond eller de efterkommende sognepræster til domkirken i Viborg sin skyld i god og forsvarlig rugmel, 7 td. siger syv tønder rugmel, halvdelen til Påske og halvdelen til Martini, hver gang 3½ td. mel.

Hvorimod bemeldte Niels Christensen skal have frihed og rettighed til at bruge sin kværn og mølle med vandgangen, uden nogen tvang af ålekisten og alskens forbud, bruge sin mølle tidlig og sildig, nat og dag, som han bedst ved og vil, og skal jeg være ansvarlig som at må læses, hvor han lyster,

om nogen vil gøre prætention herimod. Men derimod skal han forde og forsvarligen vedligeholde møllens huse samt kværn og mølleværk, alt i fuld stand og for et fuldt syn.

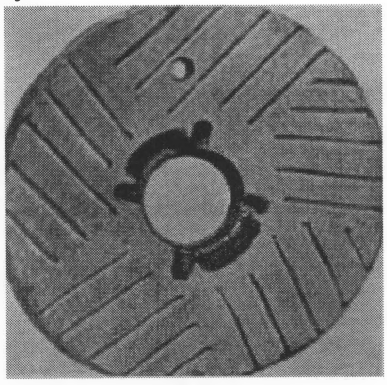

Alligevel har jeg og for mig og mine efterkommere indgået, at købe enten nye møllesten eller møllehjul og axel skulle til hans mølle behøves, så skal jeg, eller den husbond, som oppebærer møllens skyld, være forbunden samme at betale, og efter møllerens nøjeste beregning og accord pengene derfor uden vederlag at indfælge. Ligeledes nyder han og det stykke jord, som ligger ved *Rohs Hale (?)* og Klejtrup mølle af Arilds tid har været tillagt, og hvad ko eller fårehold, han ejer eller har i møllen, følger Klejtrupgaards hjord med samme frihed og vilkår som Klejtrupgaards beboeres egen. Ligesom og samme gårds beboere skal skiftes til at opkjøre det rugmel, som af møllen leveres 2 gange om året.

End mere forbinder bemeldte Niels Christensen sig til at forsyne sin kones fader Knud Christensen med fornøden ophold i møllen, sålænge han lever, og som en gammel mand omgås ham i al kærlighed, og skulle han for en eller anden årsag kunne få i sinde at flytte fra sin svigersøn, så skal Niels Christensen give ham årlig 2 tønder rug og 1 tønde byg og samme lade levere på det sted, hvor han forlanger.

Derimod tillades det ham med kone og børn at flytte fra møllen uden nogen min prætention (protest), enten af mig eller efterkommere udi embedet, når han i tide lader mig det vide, og efterlader alting i den stand, som dette fæstebrev tilholder.

I det øvrige forbeholder han sig i alle måder efter Hans Kongelige Majestæts allernådigste lov og forordninger, og bliver sin husbond hørig og lydig, alt under denne sin fæstes forbrydelse. Til bekræftelse haver jeg dette mit fæstebrev egenhændig underskrevet og mit signette hostrykt.

Viborg den 12. januar 1771.

Læst for Retten på Rinds – Gislums herreders ting den 9. januar 1772, og samme dag protokolleret. Litra."

Som det fremgår af fæstebrevet giftede Kirsten sig med Niels Christensen fra København, der overtog hvervet som fæstemøller. De fik 7 børn, hvoraf en af sønnerne, Kristen Nielsen, overtog møllen efter sine forældre.

Kristen giftede sig med Mette Lambertsdatter fra Sdr. Onsild. Kristen og Mette var fæstere i møllen fra 1807, og fik 7 børn, hvoraf de 5 døde som små. Kun to blev voksne, og den ene, sønnen Lambert boede i møllen i nogle år efter faderens død. Om han var fæstemøller, eller kun bestyrede den for sin mor, må stå hen i det uvisse. Han blev gift med Kirsten Marie Thomsen og flyttede til Hvornum, idet han overlod møllen til sin søster og svoger, Ane Kirsten og Jens Graversen, som blev i møllen til deres død. Jens Graversen døde i 1877, og Ane Kirsten i 1885. Lidt interessant er det, at Jens Graversen er den første, der står som ejer af møllen. Indtil han overtog møllen, har den været ejet af domkirken i Viborg, og fra 1793 af Seminariefonden, men Jens Graversen, som overtog møllen i 1851, er anført som ejer.

Kort før sin død indsatte Jens Graversen følgende annonce i avisen:

"29. August 1877
Paa Grund af Svagelighed ønsker Undertegnede underhaanden snarest muligt at sælge min Eiendom, Klejtrup Mølle, i Klejtrup Sogn, med Jordtilliggende, hvorpaa holdes 3 Heste, 10 a 12 Fækreaturer og nogle Faar. Mergel og Tørvejord haves, samt Eng til 15 a 20 Læs Hø og betydelig Fiskeri. Lysthavende bedes henvende sig til Eieren, som bebor Eiendommen,
Jens Graversen."

Allerede godt en uge efter denne annonce var i avisen, døde Jens Graversen, hvad følgende dødsannonce bekræfter:

"8. September 1877
At det behagede den Alvise i Gaar ved en rolig Død at bortkalde min kjære Mand, Møller Jens Graversen, i sit 64de Aar, er det Sorgens Budskab, jeg herved har at tilmelde Slægt og Bekjendte.
Klejtrup Mølle den 7de September 1877
Ane Kirstine Graversen, født Christensen
Begravelsen vil finde Sted Onsdagen den 12de ds. fra Hjemmet".

Om møllen blev solgt inden Jens Graversen døde, er ikke sikkert, den kan også være forpagtet ud, således er der i hvert fald 3 familier, der bor i møllen i tiden fra Jens Graversens død og til Ane Kirstine døde i 1885.

Dødsannonce over Ane Kirstine:

"21. August 1885
At Ane Kirstine Christensdatter, Enke efter fhv. Jens Graversen af Klejtrup Mølle, er afgaaet ved Døden den 17 d. M. bekjendtgøres herved.
Klejtrup den 17 August 1885
På familiens Vegne
U. M. Søndergaard, Sognefoged i Hvornum."

Vi ved ikke, hvor Ane Kirstine boede ved sin død, men den 10. oktober samme år, blev der holdt auktion over hendes hus og indbo.

Ane Kirstine og Jens Graversen

Efter Jens Graversen fulgte Jens Christian Christensen og Peder Jensen, men hvorvidt disse har ejet møllen eller været forpagtere vides ikke.

Først i 1890'erne ejes møllen af Nicolai Moltzen, om hvem vi har følgende oplysninger fra avisen:

"Den 8. November 1894 blev Boet efter den under 2. denne Måned ved Døden afgaaede Mølleeier

Nicolai Moltzen af Klejtrup til Protokollen fremlagt en Skrivelse af 7. denne Måned fra Sagfører Schibbye, Hobro, hvorefter han i henhold til Generalfuldmagt af 2. denne Måned fra Afdødes Fader, Partikulier P. J. Moltzen af Hørby, hvilken forevistes, og hvoraf bekræftet Genpart fremlagdes, anmelder, at han på Afdødes Forældres Vegne overtager Boet til privat Skifte og Deling.
Skifteforvalteren havde intet herimod at indvende.
Underskrevne Partikulier O. Moltzen og Hustru, Hørby, erklærer på Tro og Love, at Arven, de modtager efter deres Søns Død, efter deres bedste Skøn ikke overstiger 500 Kroner, Arveafgift 1% = 5 Kroner indbetales til Amtsstuen."

Blandt de gamle papirer, der vedrører møllen, har vi fundet et håndskrevet notat om en Herman Svendsen, som har været møllersvend på Klejtrup Mølle sidst i 1800-tallet, og det lyder som følger:

"I anledning af forespørgsel om Herman Svendsen var møllersvend på Klejtrup Vindmølle (det er nu en vandmølle, red.) før århundredskiftet, kan det oplyses, at det var han. Han fortalte, at når han om aftenen passede møllen, kom spillemanden tit op og talte med ham, og når spillemanden gik hjem, inviterede han Herman ind på kaffepunch, når han holdt aften. Spillemanden hed vistnok Niels Kristian, og han boede på ejendommen Sølyst øst for Klejtrup. Han havde en søn, der hed Senius, som boede i Hvornum, og som senere blev Brugsforeningsuddeler i Kousted."

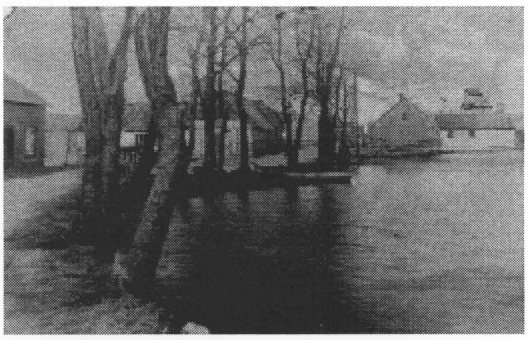

Mølleåen ved Brovej – møllen ses til venstre

I gennemgangen af møllens historie er vi nu nået frem til 1900-tallet, men inden da er der lige et par enkelte episoder vedrørende mølleåen og broen, som jeg synes skal med her.

I 1822 havde der åbenbart været problemer med oprensningen af mølleåen, hvilket blev meldt til Rinds Gislums herreders ting. Det fik herredsfogeden til at gribe ind, og han kom med følgende udmeldelse:

"**Udmeldelse**
passeret for retten på Rinds-Gislums herreders ting Torsdagen den 19. september 1822.
Til at syne og skjønne, hvorvidt Klejtrup mølleaa er forsvarligen oprenset fra Klejtrup Sogns Side, saaledes at den kan trække vandet, udmelder herved sognefoged Lars Christensen i Roesgaard og Niels Jensen i Klejtrup til efter Aftens Varsel og i Vedkommendes Overværelse at foretage denne Forretning, hvilken de skriftligen haver at forfatte og med deres Eed næste Tingdag efter Fuldførelsen bekræfte.
Conform med Justitsprotokollen bevidnes
Rinds-Gislum herreders Kontor i Hobro, den 21. september 1822. Jansen

Ovenmeldte er mig lovlig forkyndet tilstås Lars Christensen
Ovenmeldte er mig lovlig forkyndet tilstår Niels Jensen"

Og sognefogederne har taget udmeldelsen alvorligt og fået renset åen, for allerede få dage senere foreligger denne erklæring:

"Aar 1822 den 26. september foretoges lovlig Syn og Skjønsforretning af os ved Retten den 19.

dennes tvende udmeldte Mænd, som mødte ved Klejtrup Mølleaa på Klejtrup Sogns Side i Vedkommendes Overværelse.
Aaen befandtes som følger:

1. Aaen fra Møllehjulet var 5 Alen vid og Dybden 14 ad 18 Tommer, Christen Møller tilhørende.
2. Knud Nielsens Eiendom var Aaen omtrent 11 Tommer dyb, hvor den var grundest, og 3 til 4 Alen bred og befandtes adskillige Steder hist og her med smaa Slag, og var, som vi ansee, at være til Hinder og Ophold for Møllevandet, men hvordan anføres ikke at være Mangler på bemeldte Knud Nielsens Side.

Datum ut supra. Lars Christensen Niels Jensen"

Nogle år senere, nærmere betegnet i 1852, er den gal igen, denne gang er det dog møllebroen, der ikke er i forsvarlig stand. Herredskontoret skriver følgende til sognefoged Jens Nielsen (boende i Peter Vammens gård, Skårupvej 44) den 25. november 1852:

"Da Stiftamtet i Viborg under 18. dennes har resolveret, at Vedligeholdelsen og Istandsættelsen af Broen ved Klejtrup Mølle paahviler Sogneforstanderskabet, saa paalægges Sognefogeden uopholdeligen at aftale med Sogneforstanderskabet det fornødne, for at Broen snarest muligt kan blive istandsat, saaledes at Veifarende ikke ved at passere Stedet, ville være udsat for Fare."

Sognefoged Jens Nielsen reagerer prompte, og sætter sig "uopholdeligen" i forbindelse med Sogneforstanderskabet (Sognerådet), og den 27. november 1852 skriver han:

"Til det Ærede Forstanderskab for Hersom, Klejtrup og Bjerregrav.
Jeg maa lade Dem vide, at den før ommeldte..... er.....eller.....og..... er godt raaden, at der er Ingen, der kan passere over den uden Fare, da det er 3 Maaneder siden, jeg meldte det til..... og da var der 1 Stykke Tømmer i Stykker. Altsaa maa De endelig gjøre Anstalter for, at den snart kan blive gjort i stand."

Der er desværre et par steder, hvor det ikke har været muligt helt præcist at læse, hvad der stod, men meningen er der. Disse små episoder synes jeg, er med til at tegne et lidt mere "levende" billede af de mennesker, der boede her – de bliver lidt mere end blot et navn på en liste. Det kan i øvrigt fortælles, at den ovennævnte sognefoged Jens Nielsen er tidligere brugsuddeler Jens Provsts oldefar.

Peder Hermansen

Efter disse par "afstikkere" er det på tide at gå videre med møllens historie. Vi er nået til 1900-tallet og én af de mere "farverige" møllere, nemlig Peder Hermansen, eller Pe' Herman, som han blev kaldt i folkemunde. Peder Hermansen var et engageret og spændende menneske, som var meget optaget af samfundet og de fattiges ve og vel, men også en mand, som lagde sig ud med alt og alle.

Peder Hermansen blev født i 1876 i Kousted, men flyttede med sine forældre til Hvornum, hvor han er vokset op. Her kom han også ud at tjene som karl på gårdene. Den 19. juni 1900 blev han

Stine og Peder Hermansen

gift med Ane Kirstine Sørensen (som efter overtagelsen af møllen blev kaldt Møllestine), datter af gårdmand Jacob Sørensen, Damagergaard i Fristrup. Parret fik 7 børn, nemlig Mette Marie, Jacob, Agnes, Valborg Johanne, Oda Birtha, Viktor samt en lille pige, der døde som spæd. I starten arbejdede Peder Hermansen som arbejdsmand i Fristrup. Senere fik de en lille hedeejendom i Hejring, inden parret i 1904 købte Klejtrup Mølle. Peder Hermansen drev almindeligt mølleri, og malede korn, valsede havre og under 1. Verdenskrig lavede han byggryn.

Lidt tal fra perioden omkring første verdenskrig fortæller, at det kostede 25 øre at få malet en tønde korn. Først tog man 8 potter af tønden, men omsatte det senere til en pengeværdi. Der kunne males 3-4 tønder i timen, og senere blev prisen sat til 50 øre pr. tønde, så man kunne køre et par kroner ind i timen. Som hjælp i møllen havde Peder Hermansen en møllersvend, og da sønnen Jacob blev gammel nok, hjalp han også til i møllen.

Sønnen Jacob Hermansen fortæller følgende om møllen, som den var på den tid:

"Far kom i besiddelse af møllen ved at bytte med den ejendom, han havde. Han købte møllen af banken (hvilket kunne tyde på, at den forrige ejer var "gået ned" med møllen, red.). Kroen er udstykket fra møllen, ligesom det halve af byen. Der var ikke landbrug ved møllen i min tid. Der var ikke mere end ca. 1 td. land jord. Far købte et stykke jord fra Sølyst. Det var nærmest for at undgå, at de skulle spærre for vandet. Ål så vi ikke noget til. Vi kunne ikke lukke vandet gennem ålekisten. Det skulle bruges til vandhjulet. Nu går det hele gennem ålekisten."

Som nævnt tidligere var Peder Hermansen et engageret menneske, som gerne "blandede sig" i tidens debat. Han tog del i mange af sognets anliggender, og tit var han uenig med datidens borgere, hvilket resulterede i mange avisskriverier. Pe' Herman var absolut ikke bange for at sige sin mening – og havde et til tider stridbart gemyt. Samtidig var han glødende socialdemokrat (han var radikal i starten), og der blev talt meget politik i møllen. Peder Hermansen talte også brændende og idealistisk om socialismens fortræffeligheder, når bønderne kom for at få malet deres korn, og det var der mange af dem, der ikke rigtigt kunne tage. Sønnen Jacob fortæller følgende om faderens forsøg på at "omvende" bønderne:

"Ja, han jagede bønderne væk, da han blev socialdemokrat. Han ville gøre alle bønder til socialister. Jeg kunne ikke tåle at høre, når han stod og skændtes med bønderne. Hvis der nu iblandt var missionsfolk, så var det helt galt. De kunne slet ikke tåle ham. Der var især nogle fra Hvornum, ja og så var der én fra Hærup, som hed Jens Sørensen. De kaldte ham "den gale", han havde Storgaarden. De kunne blive så tovlige på hinanden, at de var lige ved at springe i hovedet på hverandre. Det var noget forfærdeligt noget at se."

Et resultat af Peder Hermansens konflikter med bønderne var således, at bønderne i stedet for at få malet deres korn i møllen, byggede deres egen andelsmølle ved Brugsen. Dette var senere en medvirkende årsag til, at Peder Hermansen måtte sælge møllen på tvangsauktion.

Peder Hermansen var heller ikke bange for at føre retssager. Det var ikke fordi, han ville slås for enhver pris, men han ville have, at ret skulle være ret. For eksempel førte han retssag i forbindelse med mergelgravning i søen. Det var i tiden omkring 1910-1915, hvor man gravede mergel op af søen. Herved forsvandt vandet, og Peder Hermansen påstod, at det var fordi, de kom ned til sandet, og at vandet derfor sank nedenud. Han sagsøgte mergelselskabet i 1918, men tabte sagen.

En anden retssag handlede om at få sat skel i mølhalsen. Jacob Hermansen beretter:

"Den gamle post, han boede jo ovre på øen (red.: området ved Verdenskortet), blev enig med far om at få en landmåler herud en gang for at få sat skel i mølhalsen. Der blev da taget mere fra øen, end både far og posten havde regnet med. Så kom de til at "søge" (red.: = køre retssag) om det forbandede skidt. Der var landmålere fra København herude. Far tabte sagen, men da Søren Post kom hjem fra Amerika, så gav han far jorden, Søren ville ikke have det. Så byttede de, så Søren fik vej over til øen. Det prammede han ind som dynd fra Mølhalsen. Der var ingen vej derover før den tid. Man skulle forbi Carl Jensens gård (red: Brattingborg, Søvej 16) for at komme til øen."

Familiefest i møllen. Læg mærke til at der ingen niveauforskel er mellem vejen og huset, som der er i dag.

Et andet eksempel på, hvad nogle af disse konflikter har medført, er, at den daværende Fristrup Husmandsforening ikke brød sig om at få blandet politik ind i arbejdet, som Pe' Herman jo gerne ville i alting. Det medførte, at Pe' Herman sammen med andre socialdemokratiske og radikale husmænd dannede Klejtrup Husmandsforening.
Selv om Pe' Herman havde et til tider stridbart gemyt, var han heller ikke bange for at række hånden frem til modstanderen. Et godt eksempel på dette ser vi, da han deltog i doktor Hegelund-Langes begravelse. Jacob Hermansen fortæller:

"Han kunne ikke holde sin mund, den gamle. Han kæmpede for det, han troede var ret, og ikke for at få ballade. Jeg er overbevist om, at han sloges ud fra en sikker overbevisning.

En af hans store modstandere var jo doktoren (Hegelund-Lange). De var sognekonger, som Larsen-Ledet skriver i sine erindringer. Larsen-Ledet skriver om doktorens begravelse på Viby kirkegård, at en brunklædt mand banede sig vej til graven og "bragte bævende læbers tak", som han udtrykte det. Det var typisk for far, at han kunne række modstanderen hånden. Det var ikke hans hjerte, der var noget i vejen med."

Meget tyder på, at den gode Pe' Herman havde et stort og varmt hjerte, der bankede for samfundets svageste. Han var idealistisk og engageret, blandede sig gerne i debatten og skrev også en del avisindlæg. Et af disse indlæg vakte stor furore, og medførte, at Peder Hermansen fik en bøde på 800 kr. for at have skrevet indlægget. Det handlede om en ung pige, der var i huset hos præsten, og hverken præsten eller konen behandlede den unge pige ordentligt. Det kom Pe' Herman for øre, og han skrev et indlæg, som jeg her vil bringe et uddrag af:

"Stakkels Dorthea
Ude i Hersom Præstegård tjente indtil for nylig Dorthea, som jeg her vil skænke et par linier.

Selv om mange tjenestepiger ofte har det strengt, hører det vist alligevel til sjældenhederne, at nogen må lide så meget, som Dorthea måtte gennemgå i Hersom Præstegård.

Denne præstefamilie, som i den korte tid, den har været her, har evnet at samle en mængde familier uden hensyn til stand, stilling og politisk anskuelse, til underhandling om at følge en anden præst (fået dem til at foretrække en anden præst, red.), har yderligere henledt opmærksomheden på sig ved behandlingen af en fattig pige, der tjente der.

At hun måtte slide og slæbe fra tidlig morgen til henimod midnat hver søgnedag, ser jeg overfor dette tilfælde bort fra. Men ikke mindst de hellige dage, hvor der levnes andre mennesker lidt hvile, måtte Dorthea finde sig i den samme skæbne. Hun klagede sig nok af og til til andre om, at hun havde det så hårdt. Og at hun ikke klagede sig uden grund, er der næppe anledning til at tro. Hun er en fattig husmandsdatter, hvis moder døde, mens hun var lille. Faderen giftede sig igen, og der er mange børn i det andet ægteskab.

Dorthea kom derfor ud at tjene som barn, og har fra lille af været vant til at tage fat. Hun har sikkert ikke klaget uden grund, og hvad præstefolkene i Hersom bød hende, var dog mere, end hun kunne udholde.

Sådan et par store helligdage som 1. og 2. Juledag, et par dage, som alle på landet sætter en ære i at holde hellige, måtte Dorthea, efter flere samstemmige udsagn, foruden sit andet arbejde, skrælle æbler, som efter sigende skulle syltes, før sukkerordningen krævede opgivelse af det kvantum, som var i husholdningen. Så megen tanke havde præstens frue Juledag og 2. Juledag for sine syltede æbler og sit sukker, og så ringe omtanke for sin fattige tjenestepige, at denne uafbrudt var i arbejde uden så meget som at få tid til at komme i sit pæne tøj. Det endte da også med, at Dorthea blev syg, og at der måtte hentes læge. Til ham sagde hun, at hun ikke kunde holde ud at være i præstegården længere. Lægen ordinerede, at Dorthea skulle holde sengen. Da lægen var taget af sted, kunne hun ikke få lov at være i sengen. Fruen bød hende at stå op og tage fat. Men til sidst kom katastrofen. Den lod for resten ikke vente længe på sig. Sygdommen tog således overhånd, og den stakkels pige blev så ulykkelig og sindsforvirret af sin fortvivlede stilling, at hun i vildelse rejste sig om natten og

væltede alt, hvad hun kunne få fat på.

Det er bare skaberi, sagde præstefolkene. Hun blev forbudt at tale med nogen, og det blev andre forbudt at tale med hende."

Det var lidt af Peder Hermansens artikel om den stakkels Dorthea; den artikel, som kostede ham en bøde på 800 kr. Det skal for fuldstændighedens skyld lige fortælles, at Dorthea døde.

Ovennævnte episode er et godt eksempel på Peder Hermansens samfundssind. Og hvad mange måske ikke er klar over, så var Peder Hermansen ven med den store børnesagsforkæmper Peter Sabroe. Efter dennes død i 1913 oprettede "De samvirkende Jydske Husmandsforeninger" foreningen "Børnenes og de forurettedes Værn". Peder Hermansen blev formand for dette værn og rejste meget rundt i landet for at tage sig af børns vilkår.

Som jeg har nævnt var Pe' Herman glødende socialdemokrat, og der blev talt meget politik i hjemmet. Han var også initiativtager til de såkaldte voldfester. Det var en blanding af politiske møder og taler og foredrag ved nogle af datidens store kulturelle personligheder såsom bl.a. Johan Skjoldborg, Thomas Olesen (Løkken), Steincke, Rode og Zahle. Mange af datidens kendte personer mødte op til disse fester, der som navnet siger, fandt sted ved voldene. Folk kom langvejs fra for at deltage i disse fester, både på cykel og i hestevogn, og der var gerne op mod 600 – 700 deltagere, så det har virkelig været en stor begivenhed, og noget, der kunne trække folk til. Det var Pe' Herman, der stod for at arrangere disse møder, og lave aftaler med talerne, ligesom han også hentede og bragte disse på stationen i Hobro.

Voldfesterne med det samfundsorienterende og politiske indhold var tilløbsstykker, som startede med foredrag på Voldene og efterfølgende fest med dans og det hele på hotellet.

Et andet eksempel på Peder Hermansens kulturelle interesse er en inskription i en bog, han har fået af Jeppe Aakjær. Inskriptionen lyder:

"Kære P. Hermansen
Jeg har i Dem fundet en djærv og munter mand. Det er da naturligt, at jeg gerne vil vide denne lille bog i Deres hænder.
Venlig hilsen – Jenle den 1. Oktober 1913 – Deres hengivne Jeppe Aakjær."

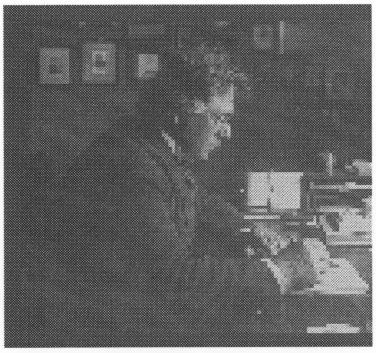

Jeppe Aakjær

Som det fremgår af ovenstående kan man se, at Peder Hermansen har været et meget engageret menneske, optaget af mange af datidens store spørgsmål, og meget optaget af de svagestes ve og vel. Hans engagement ses bl.a. i, at han som nævnt var formand for "Børnenes og de forurettedes Værn", han var formand for Socialdemokratisk Kredsorganisation i Løvelkredsen, blev medlem af sognerådet i 1912, samt sad i bestyrelsen både for Ferskvandsfiskeriforeningen i Danmark og også for Hobro og Omegns Auktionsforretning. Han var ikke bange for at blande sig, og tog også imod de øretæver, det gav – bl.a. fik han et noget anstrengt forhold til mange af byens borgere, og bønderne lavede som nævnt deres egen andelsmølle. Samtidig rejste han jo meget rundt i landet, og alt dette betød, at det måske ikke gik helt så godt med møllen, som det kunne have gjort.

Omtrent på dette tidspunkt – 1913-15 – skete der også noget, som fik stor betydning for møllens fremtid. Man talte nemlig om at oprette et elektricitetsværk i møllen, og det betød, at der ud over almindeligt mølleri, nu også skulle bruges kraft til strøm.

Klejtrup Elektricitetsværk

I 1913 forhandlede et udvalg i Klejtrup – med Sophus Bundgaard i spidsen – med Peder Hermansen om kraft fra møllen til at drive et elektricitetsværk. Man gik fra hus og hus og tegnede medlemmer, og fik kontakt til firmaet Philipsen i Viborg, som skulle anlægge elektricitetsværket. Etableringen af el-værket beløb sig til 17.000 kr. I 1918 var det hele på plads, alt var formaliseret, og der blev indgået en kontrakt mellem det nyoprettede Andelsselskab Klejtrup Elektricitetsværk og møller Peder Hermansen. Kontrakten er dateret den 16. august 1918, og et par af kontraktens bestemmelser lyder som følger:

"KONTRAKT

1. Peder Hermansen afgiver til fordel for elektricitetsværket på den ham tilhørende ejendom matrikelnr. 7a og 7c af Klejtrup By og Sogn i møllebygningen fornøden plads til installation af 1 dynamomaskine med regulator og tilhørende akselledning, remme, tavleanlæg og forbindelsesledninger samt elektricitetsmåler, alt i forbindelse med og i tilslutning til det på ejendommen væ-

rende vandhjul. Det hele anlæg installeres uden nogen udgift for Hermansen, og ejendomsretten til anlægget forbliver hos selskabet.

2. Hermansen forpligter sig til ved vandmølleværket at levere den fornødne kraft til at trække selskabets dynamo til frembringelse af elektrisk lys, derimod ikke kraft fra ½ time før solnedgang til kl. 11 aften samt fra kl. 6 morgen til ½ time efter solnedgang i tiden fra 15. august til 15. maj inkl., mens selskabet ikke i tiden fra 15. maj til 15. august kan fordre nogen kraft fra mølleværket. Denne Hermansens pligt til at levere kraft gælder dog ikke såfremt der ikke kan leveres kraft fra vandhjulet på grund af utilregnelige årsager, f.eks. for lav vandstand i søen. Skyldes ikke fornøden kraft brud eller uorden i mølleværket, forpligter Hermansen sig til snarest muligt at lade istandsætte sådant brud eller uorden. Hermansen forpligter sig til for anmeldte tidsrum først og fremmest at levere kraft til selskabets værk og af hensyn hertil undlade anden virksomhed med mølleværket, som måtte være hindrende for opfyldelsen af hans forpligtelse. I øvrigt har Hermansen selvfølgelig den fulde ret til at udnytte mølleværket efter forgodtbefindende, blot med anmeldte begrænsning og med de indskrænkninger, som i øvrigt flyder af nærværende kontrakt. Selskabet kan ingensinde forlange større ydeevne end 6 hestes kraft."

Kontrakten er underskrevet af bestyrelsen for Andelsselskabet Klejtrup Elektricitetsværk, som på dette tidspunkt udgøres af uddeler Valdemar Jørgensen, købmand Salholt Bertelsen og karetmager Niels Thoft.

Landmænd fra Roum er på Klejtrup Mølle med korn. Pe' Herman står i døren

I 1920 blev der indlagt en turbine i møllen til at drive elektricitetsværket. I det følgende beskriver Peder Hermansens søn, Jacob, hvordan han oplevede det, da elektriciteten kom til Klejtrup:

"Klejtrup El-værk startede i 1918. Det var firmaet Philipsen i Viborg, som anlagde det, og det blev stillet helt tovlig an. Det skulle jo gå ved vandhjul. Der var så meget udvekslings-skidt på det. Når det kom op og skulle trække turbinen, så var der kun 2½ HK til at trække dynamoen. I starten var det ikke en turbine, men et underfaldshjul, som kunne trække mere end turbinen.

Men vi fik jo installeret denne turbine, så skulle alt være godt. Der var bare ikke vand nok til at trække den i mere end 3 måneder, så var det galt. Der var dæmmet op i 3 måneder, mens vi lavede turbinegangen og det skidt. Det var noget grueligt noget. Far kunne slet ikke levere den strøm, han havde forpligtet sig til i kontrakten, slet ikke. Det var helt rødt, det lys vi leverede. Man kunne ikke se noget ved det.

I 1923 købte far en motor – en 14 hestes. Det burde have været en 50 hestes motor. Det kunne nu aldrig have gået hernede. Den ville være gået nedenud i tørvedyndet. Den motor, vi fik, gik dag og nat. Vi var nødt til at lade den gå om natten for at få ladet akkumulatorerne op.
Gadebelysningen slukkede kl. 11, ja det gjorde nu al belysning. Vi havde en gammel Ford, den blev klodset op i det gamle gule hus. Så stod dynamoen inde i svinestien, og vi satte remtræk på bilens baghjul, og så gav det strøm. Det trak godt. Bilen kunne gå på en blanding af 10 liter petroleum og 10 liter benzin pr. aften. Når kl. var 22.45, blinkede vi med lyset – det var første advarsel for, at det var ved at være slukketid. Hvis nogen havde gæster, kunne de bestille lys udover kl. 23 for 3 kroner i timen. Så havde resten af byen selvfølgelig mulighed for også at have lys.

Klejtrup Mølle – mølleåen ses til venstre, hvor den "forsvinder" ind under vejen

I 1928 kom Hvornum med i el-værket. Far skulle give 10.000 kr. for batterier, tavler og det hele, og så skulle han betale halvdelen af indtægterne i afdrag til Odense hver måned. Det var rent galt, der

var ikke engang nok til renterne. Der foruden gik motoren nat og dag og brugte brændstof, det var helt i skoven. Far var ikke nogen dårlig forretningsmand, men det skulle prøves, om det kunne gå. Jo hårdere, han kørte, jo mere fattig blev han. Han var ikke bange for at tage chancer. Jens Thøger, Christian Lindum og Bruun var de eneste i Hvornum, som havde el-motorer. De kunne jo ikke køre samtidig, det var umuligt. Det var dårligt nok, at der var strøm til, at de kunne køre enkeltvis. Så kom der en ingeniør Pedersen fra Pandrup en dag. Han sagde, at der skulle stilles en spændingsforhøjer op ved Hvornum Brugsforening. Jeg var da blevet så gammel, at jeg blandede mig og spurgte, hvem der skulle betale. Det skulle da min far, men da sagde jeg godt nok nej! Det var selskabet, der stod for det, og så måtte de også betale."

Som det fremgår, kom Hvornum med i el-værket i 1928, og den 25. marts 1930 kunne man læse følgende i avisen:

"Hvornum Elektricitetsselskab – en indvielsesfestlighed

De elektriske installationer i Hvornum og omegn er nu færdige, og forleden havde den ledende ingeniør for foretagendet indbudt elektricitetsaftagerne med damer til en sammenkomst med fælles kaffebord i Hvornum Forsamlingshus. Samtidig med festen holdtes den første generalforsamling, og her genvalgtes det udvalg, der i sin tid blev nedsat til at gennemføre sagen, til bestyrelsen. Denne har herefter denne sammensætning: P. Fløe Jensen (formand), Morten Sørensen, Th. Vad, Jens Thøger og Mikkel Tarri. Som revisor valgtes uddeler Buck og Kr. Lindum.
***Selskabet får strøm fra Klejtrup Mølle.**"*

Først i 1935 kom Hejring og Fristrup med, hvilket fremgår af følgende avisnotits fra den 22. august 1935:

"Set og hørt

I Fristrup og Hejring strålede det elektriske lys i aftes for første gang."

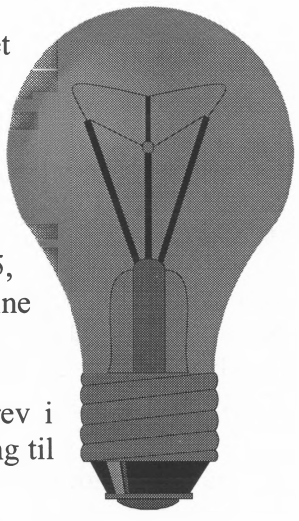

Som tidligere nævnt gik det ikke godt med mølleriet, det var jo meget begrænset på grund af forpligtelsen til at skaffe kraft til el-værket, og i og med, at Peder Hermansen var meget på farten som følge af sit store engagement i børneværnssager gik det ned ad bakke med møllen. I 1932 gik møllen og elektricitetsværket således på tvangsauktion, og blev overtaget af en del kautionister. Peder Hermansen og familien flyttede til huset ved siden af møllen, men også denne bopæl gik på tvangsauktion. Dette skete i 1935, hvorefter Ane Kirstine og Pe' Herman flyttede til Hobro. Her døde Ane Kirstine i 1942, og Peder Hermansen i 1948.

I 1933 overtog Jens Mortensen møllen og elektricitetsværket, som han drev i nogle år. Han oprettede Klejtrup El-forretning og flyttede senere sin forretning til lokaler på Søvej 3.

I perioden 1942 til 1951 var der forskellige ejere i møllen, men i 1951 overtog Aage Thy ejendommen. Selve møllen blev nedlagt i 1950, og ejendommen blev drevet som almindeligt landbrug. Aage Thy overlod i 1955 møllen til sønnen Erik Thy, som også drev den som landbrug. I 1970 nævnes det, at alt mølleinventaret er borte, men vandet løber stadig under huset. Opstemningsretten er solgt, og vandstanden sænket 1½ meter. Der er købt mere jord til.

Senere overtog Aage Skaarup ejendommen, og han oprettede frisørsalon på stedet. Møllens tid som landbrug var slut.

Nuværende ejere er Kim og Grethe Busted. Da Møldrup Kommune anlagde et overfladebassin på modsatte side af vejen, skete der betydelige skader på møllebygningerne, og Grethe og Kim har de seneste par år været i gang med en gennemgribende restaurering og modernisering af møllen.

Møllen har gennem tiderne skiftet både udseende og funktion, men det nævnes, at ålekisten, som altid har været en del af møllen, stadig er der og stadig er i brug – den har fulgt med hele vejen fra dengang, hvor Klejtrup mølle hørte under Biskoppen i Viborg. Så noget er dog ved det gamle.

Møllen er i dag under renovation

Barsel og barnedåb

Af Mona Finderup

Der gik sjældent lang tid efter brylluppet, før det første barn var på vej. Det var der nu ingen, der tog anstød af, da det jo var skik, at når først de unge var trolovede, så flyttede de sammen. Men som ved bryllup, var der mange ting, der skulle tages hensyn til. Mens den unge kone var gravid, var der f.eks. utrolig mange ting, hun ikke måtte:

- gå over rindende vand - ja, så ville barnet altid tisse i sengen
- se et lig - så ville barnet få gusten ansigtsfarve
- kigge gennem en dørsprække - så ville barnet blive skeløjet
- gå under en tørresnor med ophængt tøj - så risikerede man, barnet blev kvalt under fødslen
- drikke af en skåret kop - så fik barnet hareskår

osv. osv.

Når manden eller karlen kørte efter "madammen" (= "jordemoder"), blev også gifte koner i nabolaget tilkaldt som "hjælpekoner". I mange år fødte man siddende i en fødestol eller sad på en af hjælpekonernes skød. Når så fødslen var overstået, kom barselskonen i seng og fik en stor snaps til at styrke sig på. Det næste hun fik, var en stor portion grød med meget smør.
Så blev det faderens tur - han skulle tage barnet op og erklære, det var hans.

Det nyfødte barn blev straks *svøbt*, men det var lidt andet, end det vi i dag opfatter som svøbt. Arme og ben blev strakt helt ud, og hele barnet blev viklet ind i stramme svøb, så det slet ikke kunne røre sig. Man troede derved at kunne forhindre, barnet fik forkrøblede lemmer, som ved engelsk syge.-

Er der nogen, der kan huske glansbillederne fra vores barndom? Der var nemlig disse "svøbelsesbørn". Skikken holdt sig langt ind i 1800-tallet.
Når barnet derefter blev lagt i vuggen, måtte man sørge for, at de "underjordiske" ikke skulle bytte spædbarnet med et troldebarn eller en "skifting". Man kunne gøre foreskellige ting for at forhindre det:

- Man slog kors over den lille
- Man lagde stål i vuggen - helst en oplukket saks, der jo også har lidt af korsformen
- Man lod aldrig barnet være ene.

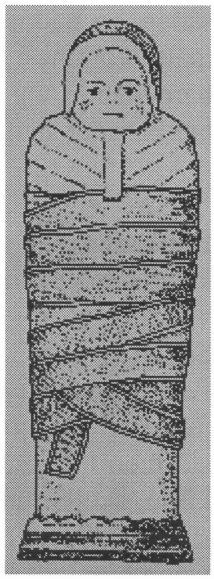

Denne figur viser tydeligt, hvordan barnet blev svøbt

Troen på disse "skiftinge" var så stor, at hvis barnet var vanskabt eller meget skrigende - ja, så var det lykkedes for troldene at bytte barnet. Så var der kun én ting at gøre, og det var at behandle "troldebarnet" så dårligt, så det ville skrige så meget, at "troldene" byttede tilbage. Hvis barnet så døde, så kiggede man på det døde, rolige barn, der lå der i vuggen og mente, at nu havde man fået sit eget barn igen.

Denne "skiftingetro" var så stærk, at præsternes dåbsritual helt op til 1783 indeholdt en djævleuddrivelse!

Når nu barnet var født, skulle det jo fejres, så først kom alle konerne med "barselspotten". En speciel jydepotte med hank, som man transporterede mad i til barselshuset. Det kunne være ålesuppe med et tykt lag fedt, sødsuppe med eddike og sirup, grød osv. Barselskonen skulle smage på det hele, hun kunne dog tage meget småt - hun kunne jo undskylde sig med, at hun var for svag til rigtig at spise, men så måtte manden i huset tage over. Her gjaldt det også om ikke at tage for store portioner, selvom det var livretter, da det blev optaget meget ilde, hvis manden ikke kunne spise af sjette eller syvende omgang barselsmad. Der var nemlig ingen aftaler om at fordele maden over flere dage!!

Det næste var så spørgsmålet om, hvad barnet skulle hedde? Her var helt faste regler: en dreng blev opkaldt efter farfar, dreng nr. 2 efter morfar, en pige efter mormor, nr. 2 efter farmor. Denne regel blev kun brudt, hvis den ene part havde været gift før, så blev den afdøde ægtefælle kaldt op. Det giver sig selv, at i en større søskendeflok ville der blive en mængde fætre og kusiner med samme navn. Det forklarer også de mange tilnavne, folk fik, ellers anede man jo ikke, hvilken Niels man

snakkede om, eller hvilken Maren det var, der nu var kommet i folkemunde.

Til selve dåben var det sjældent, moderen var med i kirke. Barnet skulle jo døbes så hurtigt som muligt. Man kunne jo ikke have sådan en hedning i huset, og konen måtte vente 6 uger, før hun måtte komme i kirken efter en fødsel. Derfor var hun ikke med ved barnedåben, og heraf kommer betegnelsen 'Gudmor' – hende der bar barnet i stedet for moderen.

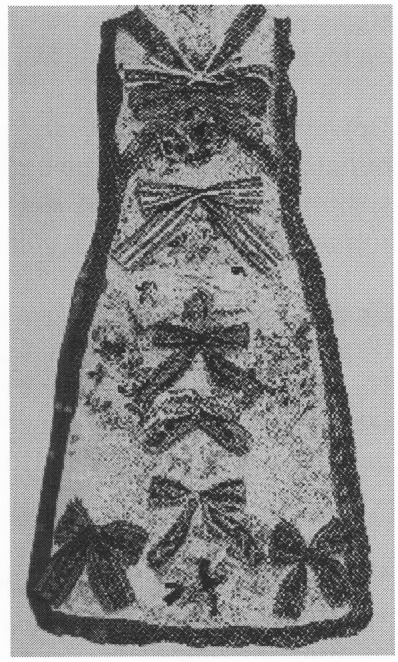

Dåbspose

Dåbsdragt har man kendt langt tilbage - ikke den hvide kjole, vi kender i dag - nej, nærmere en pose, der var syet i silkestof, hvorpå var syet et kors i brokade og forsynet med bånd eller kniplinger. Sådan et sæt "kristentøj" var der ikke mange, der havde, men i de fleste sogne havde præstekonen et sæt dåbstøj, som man kunne låne mod en lille godtgørelse. (Det forklarer måske også, hvorfor præstefruen i mange tilfælde var gudmoder) Når barnet skulle køres til kirke, skulle man ikke have for travlt - det troede man betød, at der snart skulle være barnedåb i den gård igen. Derimod kunne man på vejen hjem fra kirke godt køre til.

En barnedåb var også noget, man lavede til som ved bryllup. Gæsterne kom inden kirkegang og blev trakteret med kager samt brændevin og mjød. Der kom store fade på bordet med sødt gammel øl kogt med fløde og smør og terninger af sigtebrød. Der blev gerne spist godt og ikke alle tog sig i agt for det varme, stærke øl! I kirken skulle barnet helst græde - gjorde det ikke det, kunne man altid nappe det lidt! Når man kom hjem, skulle barnet også gerne sove i sin fine stads.
Nu skulle der så spises igen - grød med smørhul, sukker og kanel, derefter klipfisk med fine smøropsætninger, senere fik man også steg, og det hele blev skyllet ned med rigelige mængder øl og brændevin. Når måltidet var ovre, begyndte dansen. Gudmoderen dansede den første dans med barnet på armen, og derefter dansede man til den lyse morgen. Ind imellem var der kaffepuncher, brændevin og igen mad.
Nogle steder varede et sådant gilde 2 dage.

Når vi i dag har barnedåb, er der mange, der ikke ved, hvorfor døbefonten er så stor. Det kommer sig af, at man ville holde biblens ord, og deri forekom jo fuldstændig neddypning. De små børn blev altså klædt af, når de kom ind i kirken og derefter neddyppet i dåbsfonten 3 gange. Der var ingen varme i kirken, og dåbsvandet var heller ikke opvarmet. Denne behandling - sammen med kravet om en tidlig barnedåb - må have kostet mange spædbørn livet.
Neddypning varede helt op i 17oo tallet og først i 1771 kom der en forordning, hvor man anbefalede en senere dåb. I helt gammel tid skulle den helst finde sted, når barnet var 3 dage. Fødselsdagen regnede man ikke med, det var dåbsdagen, der betød noget, og først i 1814 blev der i kirkebøgerne plads til både at skrive fødselsdagen og dåbsdagen.

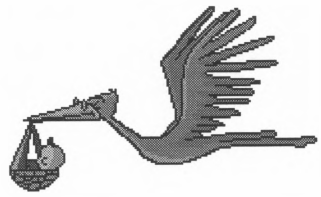

Året der gik...

Af Ragna Kolind

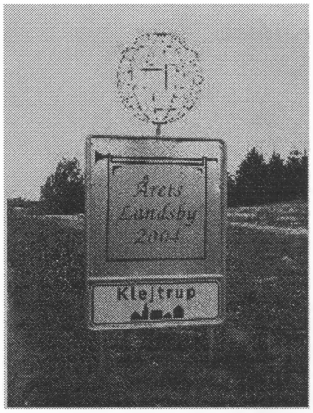

"Årets Landsby 2004" – ja, sådan lød det i det forgangne år om Klejtrup. I mange år har jeg i dette årshæfte gjort rede for, hvad der var sket i året før, og jeg har vist aldrig lagt skjul på, at Klejtrup var og er en by, hvor der fortsat er liv og aktivitet. Og det var der altså også nogle mennesker udenfor sognet, der fik øjnene op for – nemlig Landsbyforeningen Landsbyerne i Danmark.
Efter et større stykke arbejde med at samle "byens fortræffeligheder" i en ansøgning til foreningen for at vinde i kapløbet om Årets Landsby, indløb den glade nyhed sidst på sommeren. Og vi må jo sige, at denne begivenhed kom til at sætte sit præg på efteråret i Klejtrup.
Lokalhistorisk Arkiv – og her vores store samling af avisartikler - var i højeste grad med til at gøre ansøgningen så interessant m.h.t., hvad Klejtrup sogn står for, at dommerkomiteen valgte Klejtrup mellem 68 ansøgere til titlen.

Ved en kæmpe ceremoni i Klejtrup Hallen blev beviset på titlen i form af en granitsten med inskription overrakt byen foran øjnene af ca. 500 mennesker. Talerne var mange og rosende, og der var underholdning fra forskellige foreninger og institutioner i Klejtrup. Den festlige eftermiddag sluttede af med fortæring af en kæmpelagkage, som bagermester John Frøslev, Klejtrup havde kreeret til lejligheden. Til sidst gik alle mand udenfor for at sende balloner til vejrs som symbol på, at vi har vind under vingerne i byen.

Såvel før, under som efter begivenheden har interessen for Klejtrup været stor. Vi har været i de fleste af landets medier – såvel radio/TV som den skrevne presse, og henvendelser fra forskellige foreninger og sammenslutninger i Danmark er strømmet til. Det er lige før, at vi nu lever op til det navn, som bl.a. vores Handelsstandsforening bruger: ***Verdensbyen***.

Når vi kigger tilbage, kan vi næsten føle det, som om der ikke skete ret meget andet i 2004, men sådan var det jo ikke. For som én af begrundelserne for vores kåring lød, så er vi en by i udvikling – eller som én af talerne sagde til kåringen: "Her i Klejtrup sover I ikke Tornerosesøvn".

Nej, det gør vi ikke. Og i 2004 kunne Brattingsborgskolen holde indvielse af deres tilbygning og modernisering af skolen. De gamle barakker fra slutningen af 1960'erne måtte endelig lade livet, og i stedet kan skolebørnene nu boltre sig i lyse, flotte lokaler. Det var en meget tiltrængt udvidelse af skolen, og resultatet er blevet flot.

Også Dagli'Brugsen udvidede i 2004 – ganske vist i langt mindre grad. Men vores brugs har nu fået en nyt og moderne indgangsparti med toilet og plads til udstilling. Samtidig er indgangen flyttet til den vestlige gavl af bygningen, så indgangen nu er fra parkeringspladsen.

Og som vi nævnte sidste år, er der blevet bygget 5 andelsboliger på Skårupvej 24, hvor Jens Thøgers hus måtte vige for udviklingen. Husene stod færdige omkring nytår 2005, og bymidten er nu overvejende dejlige andels- og ældreboliger – tæt ved forretninger og ældrecenter.

Thofts' Bakker – eller Bakkedraget, som det hedder i dag. Ja, her lå Karetmager Thofts værksted og centralen. Det ser unægtelig anderledes ud i dag, og nu skal der så udstykkes oppe bag ved.

Udbygningen af byen fortsætter i et jævnt tempo. Der bygges fortsat nye villaer, og befolkningstallet stiger også. Som den eneste by i Møldrup kommune har vi haft tilvækst på den front, og behovet for nye byggegrunde er derfor stadig aktuelt. Det var grunden til, at der i slutningen af 2004 blev besluttet at byggemodne det sidste af Thofts' Bakker. Denne byggemodning er gået i gang her i det nye år, og næste år kan vi forhåbentlig fortælle om nye, flotte udsigtsvillaer på toppen af vores gamle kælkebakke.

Og vores store turistattraktion – Verdenskortet – er også i gang med en udvidelse, som vi også vil kunne fortælle mere om til næste år.

På Søkroen er der igen åbnet krostue, og Bodegaen i den gamle købmandsgård er samtidig blevet lukket, og lokalet der er lavet om til festsal.

Og endelig åbnede Kirkens Korshær en stor genbrugsbutik i Thorvald Hermansens gamle møbelforretning. Den køres på frivillig basis, og mellem 20 og 30 aktive hjælpere sørger hele tiden for, at de store indleveringer bliver rengjort og opstillet i butikken samt sikrer, at butikken kan holde åbent dagligt fra 13 til 17 fra mandag til fredag. Der var en vis portion skepsis m.h.t., om sådan en butik kunne køre herude på landet – ville man få indleveret nok til, at butikken kunne blive interessant? Og ville folk komme og købe? Og begge dele må vi svare positivt på. Der er en utrolig stor omsætning, og du kan finde næsten alt i butikken – lige fra antikke møbler over tøj, brugsgenstande, legetøj og smykker. Og det er jo pæne ting – butikken er ikke et loppemarked. Det er blevet en succes.

Ovennævnte er tiltag, som ikke bare er planer, men virkelighed. Men planer er der også fortsat, og vi vil givet kunne fortælle om nye tiltag næste år. Vi har i forbindelse med kåringen til Årets Landsby haft besøg af håndboldtræner Ulrik Wilbek, hvor nye ideer til projekter i Klejtrup så dagens lys.

Derfor – bor du langt herfra – kan du roligt tage hertil én gang om året, hvis du ikke skal synes, at byen er helt forandret. Forandringen sker langsom men stødt, og det kan måske være svært for tidligere Klejtrup-borgere at se, hvordan barndomsminderne lige så langsomt forsvinder. Men samtidig håber vi da, at I vil synes om byen – højdeforskellene, søen, voldene og Lindum Skov i baggrunden er jo, som de altid har været. Et skønt område!

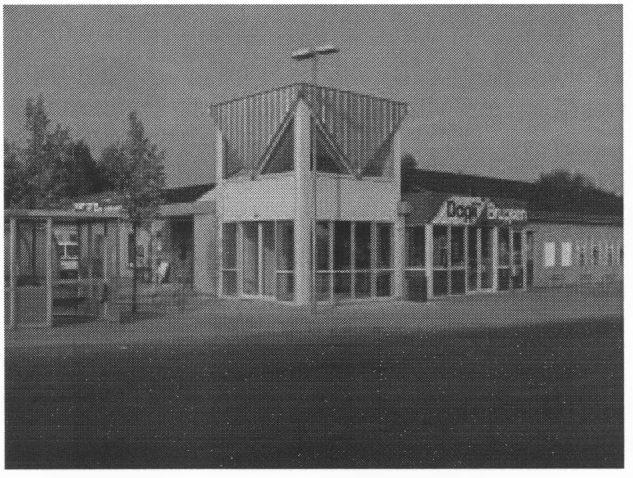

Brugsens nye indgangsparti

"Livets gang i Lidenlund" forandrer sig heller ikke så meget. Vi har vore aktive foreninger, som gør et stort stykke arbejde for sognets borgere, og det er en fornøjelse at se, hvordan der bliver bakket op omkring dette arbejde fra borgernes side. Det gør heldigvis også, at vore foreninger bliver ved med at bestå, og i 2004 kunne Borgerforeningen således fejre sit 75 års jubilæum ved en stor jubilæumsfest i Klejtrup Hallen. Borgerforeningen gør en stor indsats for at få nye tilflyttere til at føle sig velkomne. Hver ny husstand får besøg af et bestyrelsesmedlem fra Borgerforeningen, som dels byder dem velkommen, dels udleverer et hæfte om byen med oplysninger om foreningslivet m.m. og dels får en snak med dem om, hvordan de kan komme til at føle sig som en del af lokalsamfundet.
Og foreningens flagallé er jo til glæde for os alle. De har så mange flag, at der kan flages over hele byen, og det sker fast tre gange om året: Påskedag, Konfirmationsdagen og Pinsedag. Og det er da festligt og flot. Desuden stiller borgerforeningen altid flag til rådighed for medlemmerne, og ved særlige lejligheder – så som kåringen til Årets Landsby – bliver der også pyntet op over hele byen.

Og her i 2005 er det Handelsstandsforeningens tur til at fejre jubilæum – 25 år. Det er en forening, der i tider, hvor det er svært for forretnings- og erhvervslivet i de små lokalsamfund, fortsat kan glæde sig over mange medlemmer.

Jo, Klejtrup sogn er fortsat i live, og der skrives historie hvert eneste år.

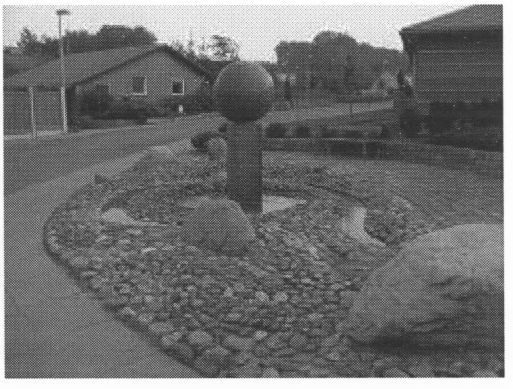

Globus-springvandet på hjørnet af Midtvej og Skårupvej, hvor den gamle skole lå.

Praktiske oplysninger

Klejtrup Lokalhistoriske Forening's bestyrelse:

Formand Ragna Kolind, Skårupvej 29, Klejtrup	tlf. 9854 6704
Næstformand Mona Finderup, Niels Bødkersvej 6, Hvornum	tlf. 9854 7015
Kasserer Kjeld Nielsen, Søparken 37, Klejtrup	tlf. 9864 4700
Sekretær Ejvind Faber, Ånsbjergvej 30, Klejtrup	tlf. 9854 6416
Birthe Ømark, Viborgvej 2, Klejtrup	tlf. 2878 0139
Britta Laursen, Kildebakken 15, Viborg	tlf. 8667 4468
Herdis Fomsgaard, Skårupvej 51, Klejtrup	tlf. 9854 6042

Klejtrup Lokalhistoriske Arkiv:
Midtvej 2, Klejtrup (i ældrecentret)

Åbent hver onsdag fra kl. 14.00 til 17.00 eller efter aftale med et bestyrelsesmedlem

Klejtrup Lokalhistoriske Forenings hjemmeside:

www.hjem.get2net.dk/klejtrup-lha

